

בג"ץ 58820-08-24
בג"ץ 45608-09-24
בג"ץ 69215-09-24

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

1. אמת ליעקב
  2. עמותת שמורה
  3. חנה טובא הורוביץ
- ע"י ב"כ עוה"ד זלמן בלאק ואח'
מבית אשדר, רח' הרב קוק 8, ירושלים, 9422608
טל': 02-5025922; פקס: 02-5025923

העותרות בבג"ץ 58820-08-24

התנועה לאיכות השלטון בישראל
על ידי ב"כ עוה"ד ד"ר אליעד שרגא ואח'
רח' יפו 208 ירושלים 91043, ת.ד 36054
טל': 02-5000073; פקס: 02-5000076

העותרת בבג"ץ 45608-09-24

1. קרן ברל כצנלסון (חל"צ), ח.פ 520016312
  2. נעמ"ת תנועת הנשים של ישראל (ע"ר), 580044261
  3. תרצה סינוואני, ת.ז. 203865035
  4. דורון שבתאי, ת.ז. 204355887
- על-ידי באי-כוחם עוה"ד חגי קלעי (מ.ר 63335) ו/או אוהד רוזן
ו/או עדיה שיינוולד ו/או יעל ויזל
קלעי, רוזן ושות' משרד עורכי דין
מרחוב מזא"ה 22 תל אביב-יפו
טלפון: 03-9070770, פקס: 03-9070771

העותרים בבג"ץ 69215-09-24

נ ג ד

1. היועצת המשפטית לממשלה
  2. המשנה ליועצת המשפטית לממשלה, ד"ר גיל לימון
  3. משרד העבודה
- על ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים, ירושלים
טלפון: 073-3925590; פקס': 02-6467011

המשיבים בבג"ץ 58820-08-24

1. היועצת המשפטית לממשלה

2. שר העבודה

3. משרד האוצר

על ידי פרקליטות המדינה,

משרד המשפטים, ירושלים

טלפון : 073-3925590 ; פקס' : 02-6467011

המשיבים בבג"ץ 45608-09-24

1. שר העבודה

2. שר האוצר

3. ממשלת ישראל

על ידי פרקליטות המדינה,

משרד המשפטים, ירושלים

טלפון : 073-3925590 ; פקס' : 02-6467011

המשיבים בבג"ץ 69215-09-24

תגובת המשיבים לעתירות שבכותרת

1. בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד, מתכבדים המשיבים להגיש את תגובתם לעתירות שבכותרת, כדלקמן.
2. לשלוש העתירות דנן רקע עובדתי ונורמטיבי משותף – שלושתן עוסקות בתמיכות הניתנות על-ידי משרד העבודה לצורך עידוד תעסוקת הורים, באמצעות השתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון (להלן: **מבחני התמיכה**). בכל אחת מן העתירות התבקשו סעדים שונים, הנוגעים למסכת העובדתית המשותפת, שעניינה במבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ה.
3. נקודת המוצא למסכת העובדתית המשותפת לעתירות היא היעדרו של חוק המאפשר לדחות את שירותם הצבאי של תלמידי מוסדות תורניים או לפטור אותם משירות וזאת החל מיום 1.7.2023. במסגרת ההכרעה המשפטית בבג"ץ 6198/23 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון** (25.6.24) (להלן: **פסק הדין**), עליה יפורט בהמשך, נקבע כי אחת התוצאות המשפטיות של העדר חוק כאמור היא שהמדינה אינה מוסמכת להמשיך ולתמוך בלימודים במוסדות תורניים, עבור תלמידים שחייבים בשירות צבאי. כפי שנקבע על-ידי בית המשפט הנכבד, קביעה זו היא פועל יוצא מתחייב של המצב המשפטי הקיים, לאחר פקיעת תוקפו של פרק ג'1 לחוק שירות ביטחון, בהיעדר הסדר חוקי אחר ביחס למעמדם של תלמידי מוסדות תורניים שהם חייבי גיוס ובשים לב להוראות מבחני התמיכה במוסדות תורניים.

כפי שיפורט להלן, ונוכח תכליתם הברורה של מבחני התמיכה, לעודד עיסוקים שונים של הורי הפעוטות, ובהם לימודים תורניים גם של מי שהחזיק בדחיית שירות לפי פרק ג'1 לחוק שירות ביטחון, מתחייב להחיל את עקרונות פסק הדין הנובעים מהמצב המשפטי החדש על מבחני התמיכה ולקבוע כי המדינה אינה מוסמכת לעודד לימודים תורניים של חייבי גיוס, באמצעות השתתפות במימון שכר לימוד במעונות יום ומשפחתונים (להלן: **מעונות יום**).

על אף האמור, שר העבודה מבקש להמשיך בסבסוד מעונות היום עבור לומדי הלימודים התורניים שהם חייבי הגיוס, לפי מבחני התמיכה, באופן העומד בניגוד לפסק הדין.

לשם כך, ביקש השר ראשית כי תיקבע הוראת מעבר של שנה טרם הפסקת התמיכה בלומדי הלימודים התורניים חייבי הגיוס (מדובר למעשה בתקופה ארוכה יותר משנה, שכן גם לאחר מתן פסק דין הסבסוד נמשך עד לסוף אותה שנת לימודים (תשפ"ד) ושר העבודה ביקש שנה נוספת).

על רקע היעדר סמכות להמשיך בתמיכה זו, התעורר קושי ממשי בקביעת הוראת מעבר כלשהי. אך בשים לב לאילוצים המקצועיים הנוגעים למשך הזמן הנדרש לצורך שינוי מבחני התמיכה וביצוע ההתאמות הנדרשות, כפי שהוצגו בדיונים על-ידי הגורמים הרלוונטיים במשרד העבודה, מצאה היועצת המשפטית לממשלה, לקבוע הוראת מעבר **קצרה** שמשכה לא יעלה על פרק זמן של שלושה חודשים מראשית שנת הלימודים תשפ"ה ועד יום 30.11.24.

בהמשך לכך, הביא השר לאישור הממשלה החלטה שמנחה לקצוב את תקופת התמיכה של כלל ציבור הזכאים לסבסוד מעונות יום לפי מבחני התמיכה, לשלושה חודשים, תוך שהוא משווה באופן מלאכותי וללא הצדקה את מצבם של מי שחייבים בגיוס ושאינם מגויסים לבין כלל האוכלוסייה הזקוקה וזכאית לסבסוד. ההשוואה המלאכותית והבלתי מוצדקת בין שתי הקבוצות סותרת את הדין ומנוגדת לתכלית פסק הדין. החלטת הממשלה פוגעת בצורה קשה באינטרסים לגיטימיים של ציבור הזכאים המונה עשרות אלפי משפחות, והכל כדי לכפות מציאת "פתרון" לעניינה של קבוצת לומדי לימודים תורניים חייבי גיוס, שהיא קבוצה נבדלת, שבמצב החוקי הקיים היא והיא בלבד אינה זכאית לתמיכה מאז פסק הדין.

ודוק היעדר הסמכות לתמוך בלימודיהם התורניים של חייבי גיוס באמצעות השתתפות בעלות שכר לימוד במעונות יום, אין משמעה כי קיימת הצדקה לפגיעה בכלל הציבור שפקיעת ההסדר החוקי שעוגן בפרק ג'1 לחוק שירות ביטחון אינה נוגעת אליו, לרבות אלה הלומדים במוסדות התורניים ואינם חייבים בגיוס. בענייננו, מדובר באי פרסום מבחני התמיכה עבור הציבור הכללי או פרסום לתקופה קצרה המקבילה להוראת המעבר, באופן המחיל על הציבור כולו מגבלה שרלוונטית ביחס לחייבי הגיוס בלבד. השוואה מלאכותית זו בין שתי הקבוצות – זכאי הסבסוד מבין הציבור הכללי (המונה כ- 74,000 פעוטות (נכון לשנה"ל תשפ"ד)) וציבור לומדי לימודים תורניים חייבי גיוס (המונה כ- 10,000 פעוטות (נכון לשנה"ל תשפ"ד)) - גורמת לפגיעה קשה ובלתי מוצדקת בכלל הציבור, הנזקק לסבסוד מעונות היום, אשר מזה חודש ומחצה מאז החלה שנת הלימודים אינו מקבל סבסוד.

יצוין כי אף אין הצדקה לקבוע בעניינו של ציבור זה מבחני תמיכה לפרק זמן קצר, חלף מבחני תמיכה למשך שנת לימודים מלאה כמקובל, אך בשל העדר הסמכות בהמשך התמיכה בחיבי הגיוס.

4. בהקשר זה יודגש, כי כבר בסוף חודש אוגוסט 2024, עוד לפני פתיחת שנת הלימודים, משמצאה היועצת המשפטית לממשלה, כי ניתן לקבוע הוראת מעבר קצרה שמשכה לא יעלה על פרק זמן של שלושה חודשים מראשית שנת הלימודים תשפ"ה ועד יום 30.11.24. הבהירה היועצת המשפטית לממשלה לשר העבודה, כי על משרד העבודה לפרסם את מבחני התמיכה לשנה"ל תשפ"ה בהקדם האפשרי, בהעדר הצדקה לפגוע בכלל ההורים הזכאים לתמיכה ואשר אינם צפויים להיות מושפעים מההכרעה בעניינם של חיבי הגיוס הלומדים לימודים תורניים.

5. אף על פי כן, מבחנים אלו לא פורסמו וביום 22.9.24 קיבלה הממשלה החלטה – על אף שנקבע על-ידי היועצת המשפטית לממשלה כי יש בה מניעה משפטית – שמבחני התמיכה יפורסמו עבור כלל הציבור לתקופה של שלושה חודשים בלבד. זאת, תוך פגיעה בוודאות ובהסתמכות של כלל הציבור, שפסק הדין אינו משפיע על עניינו, וללא כל הצדקה מקצועית. בהתאם להחלטת הממשלה, במהלך שלושת החודשים הללו, נדרש משרד העבודה לקבוע תבחנים חדשים לתמיכה, שיאפשרו המשך תמיכה גם בחיבי גיוס הלומדים לימודים תורניים. אולם חרף האמור ועד למועד הגשת תגובה זו, לא פורסמו מבחני תמיכה הן ביחס לכלל האוכלוסייה, הן ביחס לחיבי גיוס הלומדים לימודים תורניים.

6. בנקודת הזמן הנוכחית, טרם נחקק חוק גיוס חדש, לא פורסמו מבחני תמיכה עבור כלל ציבור הזכאים, ואף לא נקבעו תבחנים חדשים לתמיכה, העומדים באמות מידה משפטיות או מקצועיות מקובלות. על רקע תשתית עובדתית תמציתית זו, נציג את עיקרי העתירות:

7. עניינה של העתירה בבג"ץ 58820-08-24 אמת ליעקב נ' היועצת המשפטית לממשלה (להלן: בג"ץ אמת ליעקב) בבקשת העותרות למתן צו על-תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם, כדלקמן:

"... מדוע לא יכריז ויורה בית המשפט הנכבד:

כי תבוטל חוות דעתם של המשיבים 1-2 (להלן: "היועמ"ש"), לפיה אלו קבעו במכתבם מיום 11.08.2024:

"כי במצב החוקי הקיים, בהתאם לפסק הדין ונוכח פקיעת פרק ג'1, המדינה אינה מוסמכת עוד לעודד באמצעות מימון ממשלתי לפי מבחני מעונות היום, לימודים תורניים של מלשב"ים. כלומר, היעדר הסמכות אינו מאפשר עוד מימון המבוסס על כך שאחד מבני המשפחה לומד במוסד תורני בזמן שהוא מיועד לשירות ביטחון (להלן "חוה"ד")."

כי על המשיבים 3-4 לתת תמיכה לאימהות בהתאם לתנאים הקבועים במבחנים למתן תמיכות של משרד העבודה אגף בכיר לעידוד תעסוקת הורים השתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון שנה"ל תשפ"ד, לכל הפחות עד לסוף שנת הלימודים תשפ"ה." [ההדגשות במקור – הח"מ]

עוד ביקשו העותרות בבג"ץ **אמת ליעקב** כי יינתן צו-ביניים לפיו "תינתן תקופת מעבר שבה נשות המלשבי"ם ימשיכו לקבל סבסוד למעונות ילדיהם, עד להכרעה בהליך דנן וזאת לאור הנזק הנגרם לנשים העובדות בציבור החרדי ולילדיהם בכל יום שעובר." כן ביקשו העותרות כי ייקבע דיון דחוף בעתירה.

8. עניינה של העתירה בבג"ץ 45608-09-24 **התנועה לאיכות השלטון נ' היועצת המשפטית לממשלה** (להלן: **בג"ץ התנועה לאיכות השלטון**), בבקשת העותרת למתן צו על-תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם ליתן טעם, כדלקמן:

"... מדוע לא תיפסק לאלתר תמיכת המדינה בתשלומי שכר לימוד במעונות יום להורים שהם מועמדים לשירות ביטחון, ואשר שירותם נדחה בשל לימודיהם במוסדות תורניים מכוח מבחני תמיכה של משרד העבודה ...

....

... מדוע לא תבוטל החלטתה [של המשיבה 1 – הח"מ] לאפשר למשיב 2 שלושה חודשים "להיערך" ליישום פסיקת בית המשפט הנכבד...".

עוד ביקשה העותרת כי יינתן צו-ביניים "המורה להקפיא העברתם של כל כספי התמיכות המוענקים לתלמידי המוסדות התורניים החייבים בגיוס, לרבות סבסוד שכר הלימוד למעון יום או משפחתון, עד להכרעה בעתירה...".

כן ביקשה העותרת כי ייקבע דיון דחוף בעתירה, "לאור האישור שהעניקה המשיבה 1 למשיבה 2 להמשיך בהפרת הדין הכרוכה בהעברת כספי התמיכות לתלמידי המוסדות התורניים החייבים בגיוס במשך כשלושה חודשים, עד ליום 30.11.2024".

9. עניינה של העתירה בבג"ץ 69215-09-24 **קרן ברל כצנלסון נ' שר העבודה** (להלן: **בג"ץ קרן כצנלסון**) בבקשת העותרים כי בית המשפט הנכבד יוציא מלפניו צו על-תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם להתייצב וליתן טעם:

"א. מדוע לא יפורסמו לאלתר מבחני התמיכה להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון יום או במשפחתון לשנה"ל תשפ"ה כולה;

ב. מדוע לא תבוטל החלטת הממשלה מיום 23.9.2024 שהנחתה את משרד העבודה לפרסם מבחני תמיכה זמניים לחודשים ספטמבר עד נובמבר התשפ"ה בלבד **לכלל הזכאים** על פי הנוהל... [ההדגשה במקור – הח"מ]

עוד התבקש בית המשפט הנכבד לקבוע דיון דחוף לשמיעת העתירה בבג"ץ **קרן כצנלסון**.

10. בתמצית, עמדת המשיבים היא כי דין העתירה בבג"ץ **אמת ליעקב** להידחות. לעומת זאת, לעמדת המשיבים, בעתירה בבג"ץ **קרן כצנלסון** יש מקום למתן הסעד המבוקש ובהתאם לכך יש מקום כי בית המשפט הנכבד יוציא צו על תנאי, ובהמשך יהפוך צו זה למוחלט, כך שיוורה לשר העבודה לפרסם לאלתר מבחני תמיכה להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעונות יום, לשנת הלימודים תשפ"ה כולה עבור כלל האוכלוסייה הזכאית לכך. אשר לעתירה בבג"ץ **התנועה לאיכות השלטון**, המתייחסת לאפשרות לקבוע במסגרת מבחני התמיכה הוראת מעבר לפיה תינתן תמיכה מכוח המבחנים גם למשפחות שבהן האב הוא חייב גיוס הלומד במוסד תורני וזאת למשך שלושה חודשים מראשית שנת הלימודים בלבד, קרי, עד ליום 30.11.24, הרי שעמדת היועצת המשפטית לממשלה לפיה ניתן לקבוע הוראת מעבר שכזו, נסמכה על כוונתו המוצהרת של משרד העבודה להותיר על כנם את מבחני התמיכה עבור האוכלוסייה הזכאית לכך בנוסח שהיה קיים בשנת הלימודים הקודמת, ועל אילוצים מקצועיים שהוצגו על-ידי המשרד בנוגע להיערכות הטכנית להפסקת התמיכה במשפחות של תלמידי מוסדות תורניים חייבי גיוס. אלא שכמפורט להלן, עד למועד זה לא פורסמו מבחני התמיכה, וממילא, בשלב זה שטרם פורסמו המבחנים, אין רלוונטיות להוראת המעבר האמורה. לאור שינוי בתשתית העובדתית הרלוונטית לעתירה זו ומאחר שממילא מדובר בעתירה תיאורטית, אף דינה של עתירה זו להידחות.

11. **על רקע האמור, מוצע כי ייקבע דיון בעתירות בפני בית המשפט הנכבד בהקדם אפשרי. זאת, בשל הפגיעה הקשה בכלל הציבור, הזכאי לקבלת סבסוד למעונות היום מכוח מבחני התמיכה הכלליים; ואשר בשל אי פרסום מבחני התמיכה אינו מקבל סבסוד וכתוצאה מכך נאלץ לשלם שכר לימוד מלא למעונות היום בסכומים שעשויים להגיע לסך של כ-3,000 ש"ח לילד מידי חודש.**

להלן יובא רקע הדברים ולאחריו תוצג עמדת המשיבים ביחס לכל אחת מהעתירות דנן.

ההדגשות בציטוטים שלהלן הוספו על-ידי הח"מ, אלא אם צוין במפורש אחרת.

תשתית נורמטיבית ועובדתית

רקע – מבחני התמיכה

12. עניינן של העתירות דנן במבחני תמיכה העוסקים בהשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון יום או במשפחתון (להלן: **מעון יום**) הזוכים להכרה מטעם המדינה (סמל). על מעונות יום אלה, המוכרים על-ידי המדינה, חל גם משטר של מחיר מפוקח לפי חוק פיקוח על מחירי מצרכים ושירותים, התשנ"ו-1996.

13. מזה שנים רבות ומדי שנה, מתפרסם מבחן תמיכה שנתי, עבור כל שנת לימודים בנפרד. מבחן התמיכה מאפשר השתתפות של המדינה בעלות שכר הלימוד במעון יום, בעבור תינוקות ופעוטות בגילאי לידה עד שלוש. חלק מהורי הפעוטות המתחנכים במסגרות אלה זוכים להשתתפות המדינה בעלות שכר הלימוד, בכפוף לעמידה בתבחינים אשר נקבעים מדי שנה במבחני התמיכה.

14. התכלית שעמדה ביסוד מבחני התמיכה עד לשנת הלימודים תשפ"א (כולל, ולמעט בשנת תשע"ה) הייתה עידוד שילוב אימהות בשוק בעבודה כאשר האב עוסק בעיסוק קבוע ומשמעותי ואינו יכול לשמור על ילדיו בעצמו. החל משנת הלימודים תשפ"ב שונתה התכלית, ובמשך שלוש השנים האחרונות הייתה עידוד שילוב הורים בשוק העבודה.

מכל מקום, וכפי שיפורט להלן, לאורך כל השנים, התייחסו המבחנים גם לשאלת עיסוק ופעילותו של האב. זאת, מכיוון שיש מקום לבחינת התא המשפחתי כיחידה אחת - הן לעניין פניות אחד ההורים לטפל בפעוט בעצמו, אם אותו הורה אינו עוסק בעיסוק קבוע ומשמעותי, הן לעניין בחינת דרגת הסבסוד בהתאם להכנסות משק הבית כולו, ולא רק להכנסות האם.

15. בניגוד לטענת העותרות בבג"ץ **אמת ליעקב**, סעיף 2 למבחן התמיכה **משנת תשפ"ד**, קובע במפורש כי מטרת התמיכה היא "עידוד שילובם של הורים בשוק העבודה". כפועל יוצא מכך הוגדרה אוכלוסיית היעד כמשפחות בהן **שני ההורים** (אשר בחזקתם פעוט המתחנך במעון או במשפחתון) עומדים באחד מתנאי הסף החלופיים המפורטים בסעיף 4(א) – הורה עובד (סעיף 4(א)1); הורה לומד (סעיף 4(א)2); הורה עובד ולומד (סעיף 4(א)3) או באחד מתנאי הסף הנוספים הקבועים שם, אשר אינם רלוונטיים לענייננו. בתוך תנאי הסף האפשרי של "הורה לומד", אחת האפשרויות היא זו הקבועה בס"ק 4(א)7, שעניינה לימודים תורניים – והיא **מושא העתירות בבג"ץ אמת ליעקב ובבג"ץ התנועה לאיכות השלטון**.

וזו לשונו של סעיף 4(א)2 למבחן התמיכה שכותרתו "הורה לומד":

א. הורה הלומד בהיקף של 24 שעות שבועיות לפחות באחד ממסלולי הלימודים המפורטים להלן בסעיפים (1) עד (9). ואולם, אם מדובר במשפחה שבראשה הורה עצמאי (משפחה חד הורית) או בהורה שיש לו שלושה פעוטות או יותר השוהים במעון או במשפחתון או בשניהם - היקף שעות הלימודים עומד על 20 שעות שבועיות (אקדמיות) לפחות.

מסלולי לימודים מוכוונים תעסוקה

1. קורס להכשרה מקצועית, ובלבד שהוא בפיקוח או במימון של משרד ממשלתי, וזאת עד לכל היותר שנתיים ממועד תחילת לימודי ההורה, ולמשך תקופת לימודיו.
2. אולפן לעולים חדשים.
3. לימודים לתואר ראשון או שני מוכר, במוסד אקדמי מוכר (לרבות לימודי מכינה, השלמה והסבה לתואר זה), כמשמעותם בחוק המועצה להשכלה גבוהה, תשי"ח-1958 (להלן: חוק המועצה להשכלה גבוהה).

4. לימודים לצורך תעודת הוראה, המוכרים על ידי משרד החינוך.
5. לימודים בפיקוח או במימון של משרד ממשלתי, שתכליתם עידוד השתלבות בשוק העבודה ו/או העלאת פריון העבודה במשק, המפורטים בנספח 12.
6. לימודים לתואר הנדסאי או טכנאי במוסד המוכר על ידי המכון להכשרה בטכנולוגיה ובמדע במשרד או על ידי משרד החינוך. לרבות לימודי מכינה, השלמה והסבה לתארים אלו.

לימודים תורניים

7. לימודים במסגרת מוסדות תורניים הנתמכים על ידי משרד החינוך ומתקיים באותו מוסד פיקוח על נוכחות הלומדים מטעם משרד החינוך.

ב. הורה הלומד לימודים לתואר ראשון או שני מוכר באוניברסיטה הפתוחה בהיקף של 3 קורסים בסמסטר לפחות, המזכים בנקודות זכות לתואר.

צילום מבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ד צורף לעתירה בבג"ץ אמת ליעקב כנספח 6.

16. כאמור לעיל מבחן התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ה טרם פורסם. לעומת זאת, ההרשמה למעונות היום הסתיימה זה מכבר (והלכה למעשה שנת הלימודים החלה כבר ביום 1.9.24), וזו נעשתה בהתאם לנוהל אחר של משרד העבודה – "נוהל סדר קבלת פעוטות למעון יום או משפחתון", אשר בהתייחס לשנת הלימודים תשפ"ה התפרסם ביום 2.4.24. יוסבר, כי הרישום למעונות היום בשנים האחרונות נעשה בטרם מפורסמים מבחני התמיכה, כך שהורים יודעים כבר במהלך שנת הלימודים הקודמת אם ילדיהם יוכלו להירשם ולהתחנך במעון היום, אך רק חודשים מאוחר יותר, מפורסמים מבחני התמיכה בעניין סבסוד הלימודים במעונות היום, ואז יודעים ההורים אם הם עומדים בתבחינים להגשת בקשות לסבסוד ומהו גובה הסבסוד לו הם זכאים. יצוין, כי אין הלימה בהכרח בין מי שמתקבל למעון יום בעל סמל, לבין קבלת הסבסוד, כך שילד שהתקבל למעון כאמור, יכול לשהות בו אף במצב שהוריו אינם זכאים לסבסוד.

17. בהתאם לאמור, אישורי הקבלה למעונות היום הועברו להורים עוד במהלך שנת הלימודים תשפ"ד, וענייננו אך בזכאות להשתתפות המדינה בתשלום שכר הלימוד, אשר עבורה כאמור טרם פורסמו מבחני תמיכה.

נוהל סדר קבלת ילדים תשפ"ה ניתן לצפייה בקישור:

https://www.gov.il/BlobFolder/service/admission-committees-daycare/he/daycare_procedure-accepting-children-daycare-nursery.pdf

השינויים שחלו במבחן התמיכה

18. לאורך השנים, נערכו מעת לעת שינויים במבחני התמיכה, על רקע שינויים שחלו במדיניותן של הממשלות השונות:

החלטת ממשלה מס' 4088 מיום 14.08.12, שכותרתה: "שינוי בסדר העדיפויות בתקציב המדינה לשנת 2012 ויישום דוח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (ועדת טרכטנברג)", עסקה בין היתר, במסגרת סעיף 5(ב), בהרחבת היצע מעונות היום ובמבחני התמיכה להורים שילדיהם שוהים במעונות יום. זאת, במטרה "לשפר את פוטנציאל הצמיחה של כלל המשק, להגדיל את שוויון ההזדמנויות ולצמצם את הנטל הכלכלי המוטל על הורים לילדים בגיל הרך".

החלטת ממשלה מס' 4088 צורפה לעתירה בבג"ץ אמת ליעקב כנספח 2.

19. ביום 13.5.13 התקבלה החלטת ממשלה מס' 149 שעניינה "עידוד תעסוקת שני בני הזוג באמצעות סבסוד מעונות יום" (להלן: **החלטת ממשלה מס' 149**). במסגרת החלטה זו הנחתה הממשלה את שר הכלכלה דאז לשנות (החל משנת הלימודים תשע"ה) את תנאי הזכאות הקבועים במבחן התמיכה, באופן הדרגתי, על-מנת לעודד את תעסוקת **שני בני זוג** בכל משפחה, כך ששניהם יידרשו לעמוד במבחן תעסוקה או לימודים, לצורך קבלת סבסוד מעונות יום לילדיהם.

החלטת ממשלה מס' 149 צורפה לעתירה בבג"ץ אמת ליעקב כנספח 3.

20. בהתאם להחלטת ממשלה מס' 149, במבחני התמיכה לשנת הלימודים תשע"ה, עודכנה מטרת התמיכה, ל"עידוד שילובן של אימהות בשוק העבודה תוך שיפור פוטנציאל הצמיחה של כלל המשק וצמצום אי השוויון באמצעות העלאה הדרגתית של שיעור התעסוקה ורמת השכר בקרב **שני ראשי משק הבית**".

כמו כן, במבחני התמיכה של שנת תשע"ה, נקבע כי לגבי בן זוג, העובד או לומד פחות מהסף המינימלי, גובה התמיכה יופחת, ובכלל זאת תחול הפחתה, לדוגמה כאשר בן זוג לומד לימודים תורניים ואינו עובד לפחות 10 שעות שבועיות או אינו מצוי בדחיית שירות בצה"ל; או כאשר בן הזוג מקבל הבטחת הכנסה ואינו עובד. לגבי כל אחת מחלופות אלו נקבע כי "תחושב דרגת הזכאות על-פי מבחן ההכנסה לנפש במשפחה, ובתוספת דרגה אחת" (כאשר משמעותה של תוספת דרגה היא הפחתת הסבסוד המוענק). בשנים הבאות היו אמורות להתבצע "פעילות" נוספות של הפחתת התמיכה במקרים בהם אחד מבני הזוג אינו ממצה את פוטנציאל התעסוקה שלו, בהתאם להחלטת הממשלה האמורה.

21. לאחר חילופי הממשלה, ביום 19.5.15 התקבלה החלטת ממשלה מס' 18 בגדרה נקבע כי "החל משנת הלימודים התשע"ו, סעיף 1 בהחלטת הממשלה מס. 149 מיום 13.5.13 – בטל".

החלטת ממשלה מס' 18 צורפה לעתירה בבג"ץ אמת ליעקב כנספח 3.

22. בהתאם להחלטת ממשלה מס' 18, תוקנו המבחנים למתן תמיכות לשנת הלימודים תשע"ו, כך שמטרת התמיכה חזרה באותה עת להיות "עידוד שילובן של אימהות בשוק העבודה". עם זאת, גם במבחן התמיכה לשנת תשע"ו נקבע שוב, כי יש צורך בהתקיימותם של שני תנאים מצטברים לשם היכללות ב"אוכלוסיית היעד" הזכאית לקבלת התמיכה: (1) אם, שהיא "אם עובדת" או "אם לומדת" או "אם עובדת ולומדת" בהיקף של 24 שעות שבועיות לפחות; (2) השתייכות בן זוגה של האם לאחת הקטגוריות שפורטו במבחן התמיכה, המעידות על כך שאין באפשרותו לשמור על ילדיו.

23. כלומר, בנוסחם של המבחנים לשנת תשע"ו, שמטרתם הייתה עידוד שילובן של אימהות בשוק העבודה, יסוד ההבחנה בין האם לאב במבחני תמיכה אלה התבסס על תכלית התמיכה - בכל הנוגע לאם, הרציונל היה עצם עידוד יציאתה לעבודה (לרבות ללימודים מוכוונים תעסוקה), ואילו בנוגע לאב, הרציונל היה עיסוקו של האב בעיסוק קבוע ומשמעותי, המונע ממנו את הפניות לטיפול בילדו, כגון עבודה, לימודים אקדמיים, הכשרות מקצועיות ולימודים תורניים, וזאת ללא שנקבעה במבחנים אלה דרישה לתעסוקה בהיקף שעות מוגדר כלשהו עבור האב.

24. יודגש כי ההנחה הברורה ביסוד תנאים אלה, היא כי שני ההורים במשק הבית יכולים ונדרשים לטפל בפעוט, וכי ללא עיסוק משמעותי הן של האב, הן של האם, ובשים לב לכך שחוק לימוד חובה, תש"ט-1949 לא חל על גילאי לידה עד שלוש, אין הצדקה לסבסוד המסגרות לפעוטות אלה על-ידי המדינה.

25. בגין תיקון זה של מבחני התמיכה הוגשה עתירה לבית המשפט הנכבד - בג"ץ 3871/15 המרכז הרפורמי לדת ומדינה של התנועה ליהדות מתקדמת (רפורמית) בישראל נ' ממשלת ישראל (27.12.16) (להלן: בג"ץ המרכז הרפורמי). במסגרת העתירה בבג"ץ המרכז הרפורמי, התבקש בית המשפט הנכבד להורות על "ביטול סעיף 4(ב)(2)(ט) למבחן התמיכה, המכיר בתלמיד כולל או ישיבה גבוהה כ"בן זוג לומד" לענין הזכאות לתמיכה"; וכן כי בית המשפט הנכבד "יורה על ביטול החלטת הממשלה מס' 18 מיום 19.5.2015, אשר השיבה קריטריון זה על כנו, לאחר שהחלטת ממשלה קודמת מיום 13.5.2013 הורתה על ביטולו בהדרגה." בית המשפט הנכבד דחה את העתירה בבג"ץ המרכז הרפורמי, תוך שקבע כי "לא עלה בידי העותרים להקים עילה להתערבות בשיקול הדעת הנתון למדינה בחלוקת תמיכות וסובסידיות כפי שהופעל במבחן התמיכה במתכונתו הנוכחית".

בהמשך, ושוב לאחר חילופי ממשלה, במבחן התמיכה לשנת תשפ"ב נקבע כי לצורך עמידה בתנאי מבחני התמיכה לקבלת השתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעונות היום, נדרש כי **שני בני הזוג** יעבדו או ילמדו לימודים מוכווני תעסוקה או שיהיו גם לומדים ועובדים. תנאי זה החליף את הדרישה שהייתה קיימת במבחני התמיכה לשנת תשפ"א, כמפורט לעיל. עוד נוסף במבחן התמיכה לשנת תשפ"ב תנאי, בנוגע להורה הלומד לימודים תורניים, כי לימודים אלה יתקיימו במוסד תורני, אשר מתקיים בו פיקוח על-ידי משרד החינוך.

נגד שלילת אפשרות התמיכה בהורה הלומד לימודים תורניים במסגרת מבחני התמיכה, הוגשו עתירות לבית המשפט הנכבד אשר נדונו במאוחד - בג"ץ 5782/21 **זילבר נ' שר האוצר** ובג"ץ 5800/21 **אמת ליעקב נ' שר האוצר** (12.1.22) (להלן: **בג"ץ זילבר**); במסגרת העתירות בעניין **זילבר** ביקשו העותרים את ביטול מבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ב, אשר במסגרתם בוטלה השתתפות המדינה בעלות שכר הלימוד במעונות היום, למשפחה בה בן הזוג לומד לימודים תורניים. לחילופין, התבקש בית המשפט הנכבד לדחות את מועד כניסת ביטול השתתפות המדינה בעלות שכר הלימוד לתוקף, לשנת הלימודים תשפ"ג.

במסגרת פסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ **זילבר** נקבע כי מבחני התמיכה של שנת הלימודים הקודמת (תשפ"א) ימשיכו לחול במקביל למבחנים החדשים שנקבעו לשנת הלימודים תשפ"ב, עד לסוף שנת תשפ"ב. כלומר, במהלך שנת הלימודים תשפ"ב כלל אוכלוסיות ההורים הלומדים, ובכלל זה הלומדים לימודים תורניים, שעסקו בלימודים כאמור בעיסוק קבוע ומשמעותי ואשר היו זכאים לסבסוד בהתאם לתנאים שנקבעו במבחנים לשנת תשפ"א, יוכלו להמשיך לקבל סבסוד למעונות היום לאורך כל שנת תשפ"ב.

לאחר הבחירות לכנסת ה-25 בשנת הלימודים תשפ"ג וחילופי הממשלה שחלו בעקבותיהם, חל שוב שינוי בתבחינים המזכים בסבסוד המדינה את שכר הלימוד במעונות היום. בהתאם לכך, במסגרת מבחני התמיכה לשנת תשפ"ג ולשנת תשפ"ד, אשר במסגרתם חזרו ונקבעו דרישות ביחס לעיסוק **שני ההורים**, הוכרו גם לימודים תורניים. כך בהתאם למבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ג ותשפ"ד, הורה הלומד במסגרת מוסד תורני, הנתמך על-ידי משרד החינוך ומתקיים באותו מוסד פיקוח על נוכחות מטעם משרד החינוך, נכלל באוכלוסיית היעד לעניין המבחנים והיה זכאי לתמיכה, ככל שההורה הנוסף (אם יש כזה) משתייך לאוכלוסיית היעד, וההורים נמצאו זכאים לתמיכה בהתאם למבחני ההכנסה.

ודוק, הן מבחני התמיכה מושא ההליך בבג"ץ **זילבר**, הן מבחני התמיכה לשנת תשפ"ג ולשנת תשפ"ד, מציינים בצורה מפורשת כי מטרתם היא "עידוד שילובם של **הורים** בשוק העבודה". כאמור, לאורך כל השנים, וגם בשנים שבהן לשונו של המבחן התייחסה רק לעידוד יציאתן לעבודה של אימהות דווקא, התייחסו המבחנים גם לשאלת עיסוקן ופעילותן של האב, מתוך בחינה של התא המשפחתי בכללותו. ראשית, נקבע כי ככל שהאב אינו עוסק בעיסוק קבוע ומשמעותי המוכר על-ידי המדינה, הוא יוכל לשמור על הפעוט בזמן שהאם יוצאת לעבודה. שנית, נקבע כי את דרגת הזכאות יש לבחון בהתאם להכנסות התא המשפחתי כולו, ולא רק בהתאם להכנסות האם.

בהקשר זה יוער, כי לאור כל האמור לעיל, אופן הצגת הדברים במסגרת עתירת **אמת ליעקב**, כאילו תכלית המבחנים היא עידוד יציאת **אימהות** לעבודה בלבד, הוא שגוי. בפרט כאשר מבחני התמיכה של השנה שעברה (תשפ"ד) מציינים במפורש כי מטרתם ועיסוקם הוא שילוב **הורים** בשוק העבודה, ועל כן דרישות מבחני התמיכה נוגעות להיות שני הורי הפעוט עובדים או לומדים.

לשלמות התמונה נציג להלן את הרקע לשלוש העתירות שבכותרת.

עתירות הגיוס והתמיכות והשתלשלות העניינים לאחריון

28. ביום 30.6.23, פקע תוקפו של פרק ג'1 לחוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986 (להלן: **פרק ג'1 וחוק שירות ביטחון**, בהתאמה), אשר הסדיר את סמכותה החוקית של הממשלה שלא לגייס לשירות צבאי לומדי לימודים תורניים, ולאפשר דחיית שירות גורפת לבני ציבור זה, עד הגיעם לגיל בו הם פטורים כליל מחובת השירות. זאת, בכפוף לתנאים שנקבעו בחוק שירות ביטחון, ובראשם התנאי בדבר לימודים התורניים בהיקף של 40-45 שעות (שהוא היקף של משרה מלאה), ואיסור על כל עיסוק אחר (ראו סעיף 26 כג לחוק שירות ביטחון, במסגרת פרק ג'1 שפקע).

בהמשך לכך, ביום 31.3.24 פקעה החלטת הממשלה מס' 682 (להלן: **החלטה 682**), מיום 25.6.2023, בגדרה הנחתה הממשלה לקדם את חקיקתו של חוק גיוס חדש שיאושר בכנסת עד סוף חודש מרץ 2024, וכן הורתה לשר הביטחון, להנחות את צה"ל שלא לנקוט בתקופה זו בהליכים לשם גיוסם של תלמידי ישיבות.

כאמור לעיל, עד מועד כתיבת שורות אלה, טרם אושרה בכנסת חקיקה חדשה המתירה לממשלה ולצה"ל להימנע מגיוסם של אלה הלומדים לימודים תורניים.

החלטת ממשלה מס' 682 ניתנת לצפייה בקישור:

<https://www.gov.il/he/pages/dec682-2023>

29. על רקע האמור, הוגשו לבית המשפט הנכבד עתירות בסוגיית גיוס תלמידי הישיבות – בג"ץ 6198/23 **התנועה למען איכות השלטון הישראלי נ' שר הביטחון** (25.6.24) אשר נדונו במאוחד עם עתירות נוספות – בג"ץ 7955/23 **התנועה הדמוקרטית האזרחית נ' ממשלת ישראל ועתירות נוספות** שעסקו בהמשך תמיכת המדינה במוסדות תורניים בגין לומדי לימודים תורניים שהם חייבי גיוס (להלן: **עתירות הגיוס ועתירות התמיכות**, בהתאמה).

היועצת המשפטית לממשלה הביעה את עמדתה המשפטית בעניין זה, במסגרת כתב תשובה לעתירות הגיוס, שהוגש ביום 28.3.24, כי "בהיעדרה של מסגרת נורמטיבית להימנעות מגיוסם של תלמידי הישיבות החל מיום 1.4.2024, אין בסיס לפטור גורף לתלמידים אלו; על כן, על רשויות הגיוס יהיה לקבל החלטות פרטניות בעניינם של תלמידי הישיבות ובוגרי מוסדות החינוך החרדיים שדחיית השירות שניתנה להם מכוח פרק ג' לחוק פקעה, או שהגיעו לגיל גיוס לאחר פקיעת [פרק] ג' לחוק; ולפעול בעניין גיוסם, על פי דין".

צילום כתב התשובה מיום 28.3.24 (ללא נספחים) מצורף ומסומן מש/1.

30. במקביל, נדרשה היועצת המשפטית לממשלה אף לעתירות התמיכות, אשר עניינן בהמשך התמיכה הכספית במוסדות תורניים בגין תלמידים אשר דחיית שירותם מכוח פרק ג' פקעה, או שלא ניתנו להם פטור שירות מכוח חוק שירות ביטחון, כך שלמעשה הם כפופים עדיין לחובת השירות ומוגדרים כ"מיועדים לשירות ביטחון" (להלן: **חייבי גיוס הלומדים לימודים תורניים**). בתשובת המדינה לבקשה למתן צו ביניים בעתירות אלה צוין כי "לעמדת היועצת המשפטית לממשלה, בהיעדר בסיס נורמטיבי החל מיום 1.4.2024 לאי גיוסם של תלמידי ישיבות ובוגרי מוסדות לימוד חרדיים, לא תקום עוד סמכות להעברת כספי תמיכות למוסדות תורניים, בגין תלמידים המיועדים לשירות ביטחון הלומדים במוסדות אלו (שאינם אוחזים בצו דחיית שירות שטרם פקע). זאת, הן ביחס למי שבשל מחדלה של המדינה לא יתקבלו החלטות פרטניות בעניינם, בגין הימנעות כללית של רשויות הגיוס מלהוציא צווי התייצבות בעניינם (ככל שתהיה הימנעות שכזו); והן ביחס למי שייקראו להתייצב לשירות, והם לא יתייצבו אליו כדין – וכל עוד המדובר במי שלא הופטרו באופן פרטני מחובת השירות".

31. בהחלטת בית המשפט הנכבד מיום 28.3.24 בעתירות התמיכות ניתן צו ביניים (להלן: **צו הביניים**) אשר קבע כדלקמן:

4. "ניתן בזה צו ביניים האוסר על המשיבים 1-5 בבג"ץ 7955/23 לבצע העברות כספיים לצורך תמיכה במוסדות תורניים, עבור תלמידי מוסדות תורניים שלא קיבלו פטור או דחייה משירות צבאי (מכוח ההסדר שהיה קבוע בפרק ג' לחוק שירות ביטחון) ולא התייצבו לגיוס מאז יום 1.7.2023 מכוח החלטת הממשלה; וביחס לתלמידי מוסדות תורניים שדחיית שירותם מכוח פרק ג' האמור פקעה והם לא התייצבו לגיוס מאז יום 1.7.2023 מכוח החלטת הממשלה (ראו והשוו לצו הביניים שניתן בבג"ץ 5823/12 התנועה לאיכות השלטון נ' שר הביטחון (4.2.2014)). צו הביניים ייכנס לתוקפו ביום 1.4.2024. בשים לב, בין היתר, לעמדת היועצת המשפטית לממשלה בדבר אי-חוקיות העברת כספי התמיכות לאחר מועד זה, ובהיעדר מקור סמכות לכאורי להמשך התקצוב, לא ראינו להורות על הוראת מעבר.

5. חרף האמור, מוסדות אשר צו הביניים ישפיע על עמידתם בתנאי הסף לעצם קבלת כספי התמיכה (כאמור בסעיף 14 להודעת משיבי המדינה מיום 22.3.2024) ימשיכו לקבל כספי תמיכה עבור תלמידים שאינם באים בגדרי הצו (כמפורט בפסקה 4 לעיל), וזאת עד לסוף שנת הלימודים הנוכחית שתסתיים ביום ה' באב התשפ"ד, 9.8.2024.

6. צו הביניים יעמוד בתוקפו עד להחלטה אחרת."

32. ביום 18.4.24 נשלח מכתבו של היועץ המשפטי למשרד האוצר אל המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (ציבורי-מינהלי), ד"ר גיל לימון (להלן: **המשנה ליועצת המשפטית**), בנוגע להסדרי מימון ממשלתיים לתלמידי ישיבה ולאברכים שחייבים בגיוס על-פי דין. לעמדת משרד האוצר, כפי ששוקפה במכתב זה, לאור עמדתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה בעתירות התמיכות וכן צו הביניים שניתן, נדרשת בחינה של מספר מבחני תמיכה ומסלולי מימון ממשלתיים נוספים (שלא נדונו במסגרת עתירות הגיוס והתמיכות), המבוססים על קיומו של מקור סמכות חוקי לדחות באופן גורף את גיוס בני הישיבות החרדים – מקור סמכות שאינו קיים עוד.

צילום מכתב היועץ המשפטי למשרד האוצר מיום 18.4.24 מצורף ומסומן **מש/2**.

33. בעקבות המכתב האמור, כונסה ביום 20.5.24 ישיבה בראשותו של המשנה ליועצת המשפטית ובהשתתפות נציגי משרדי הממשלה הנוגעים בדבר, בה נדונה סוגיית המשך המימון הממשלתי עבור תלמידי ישיבות החייבים בגיוס, ביחס למספר הסדרים, ובהם מבחני התמיכה הנדונים בעתירות דנן.

34. ביום 30.5.24 הוגש תצהיר משלים מטעם המדינה בעתירות התמיכות, בגדרו נפרש בהרחבה הבסיס המשפטי לעמדת היועצת המשפטית לממשלה בסוגיית התמיכה במוסדות תורניים בגין מלש"בים חרדים. בעיקרו של דבר, ציינה היועצת המשפטית לממשלה:

"אי-החוקיות הטמונה בעמדת הממשלה לאפשר למלש"בים חרדיים להימנע מגיוס, מובילה לשמיטת הקרקע תחת הסמכות השיורית הנתונה לממשלה לשם תמיכה במוסדות תורניים בגין מלש"בים חרדים ותחת התשתית העובדתית הנורמטיבית שעל בסיסה נקבעו מבחני התמיכה. במילים אחרות, הממשלה לא רשאית להפר בידה האחת את הדין ועקרונות משפטיים חוקתיים, ובראשם עיקרון השוויון, על מנת לאפשר למלש"בים חרדים להימנע מגיוס, שלא כדין; ובידה האחרת לתמוך בפעילות שהיא-היא התכלית שעבורה מבוקשת דחיית השירות וקשורה כאמור בקשר הדוק ומובהק לסוגיית גיוסם של הצעירים החרדים, על בסיס מבחני תמיכה שנקבעו בהתבסס על מצב נורמטיבי שונה בתכלית. במצב דברים זה, התמיכה במוסדות התורניים בגין לימודיהם של אותם מלש"בים תהפוך לנדבך היסוד באי-החוקיות הטמונה בהימנעותה הגורפת של הממשלה מגיוס המלש"בים החרדים, וברי כי הסמכות השיורית אינה יכולה להוות מקור סמכות לכך." [ההדגשה במקור – הח"מ]

צילום תצהיר משלים מטעם המדינה בעתירות התמיכות (ללא נספחים) מיום 30.5.24 מצורף ומסומן **מש/3**.

35. ביום 25.6.24 ניתן פסק דינו של בית משפט נכבד זה בעתירות הגיוס ובעתירות התמיכות, במסגרתו קיבל בית המשפט הנכבד פה אחד את העתירות וקבע, בין היתר, כדלקמן:

"דחיית השירות והלימודים התורניים הם שני הצדדים של אותו המטבע: בהעדר בסיס חוקי לדחיית השירות, נשמט הבסיס החוקי לעידוד ולתמיכת המדינה בפעילותם של אלה שנמנעים מגיוס. לא ניתן להלום התנהלות בלתי חוקית במישור דחיית הגיוס, באופן שסותר מפורשות הלכה של בית משפט זה בסוגיה זו (בין אם בדרך של החלטת הממשלה שלא לאכוף את הדין במסגרת החלטת ממשלה 682 ובין אם בדרך אחרת) ולצדה המשך העברת תמיכות למימון הפעילות שבגינה מבוקשת דחיית השירות האמור" (פסקה 69 לפסק הדין).

36. בהמשך פסק הדין שלעיל קבע בית המשפט הנכבד כי "עם פקיעתו של פרק ג' לחוק שירות ביטחון – ביום 1.7.2023 – לא הייתה עוד מסגרת נורמטיבית שאפשרה את דחיית שירותם של תלמידי המוסדות התורניים. בהיעדר מסגרת נורמטיבית כאמור, לא ניתן היה להמשיך ולהעביר כספי תמיכות לשיבות גבוהות ולכוללים עבור תלמידים שלא קיבלו פטור או ששירותם הצבאי לא נדחה כדין" (שם, בפסקה 79). במישור הסעד נקבע, כי "המועד שבו לא ניתן להעביר את כספי התמיכות הוא מיום 1.4.2024 – מועד פקיעתה של החלטת ממשלה 682" (שם, בפסקה 82).

למעשה, בית המשפט הנכבד הבהיר בפסק דינו זה, כי משעה שפקע תוקפו של פרק ג' לחוק שירות ביטחון, השתנה מיסודו המצב המשפטי. קרי, בהעדר הסדר חוקי לדחיית שירות גורפת למי שלומדים לימודים תורניים, נשמט הבסיס החוקי לעידוד ולתמיכת המדינה והממשלה בלימודים תורניים של חייבי גיוס שאינם מגויסים – לימודים המקיימים זיקה מובהקת וברורה לאי הגיוס.

37. לאור האמור, נדרשו גורמי הממשלה השונים לשאלות הנוגעות ליישומו של פסק הדין בעניין עתירות הגיוס והתמיכות. בהקשר לענייננו, נבחנו ההשלכות של שינוי המצב המשפטי האמור על מבחן התמיכה הנוגע להשתתפות המדינה בשכר לימוד במעון יום, אשר ניתנה גם למשפחות שבהן האב לומד לימודים תורניים במסגרת ישיבה, משפקע דבר החקיקה אשר הסדיר את אי גיוסו.

38. לשלמות התמונה יצוין כי ביני וביני הוגשה ביום 30.6.24 עתירה לבית משפט נכבד זה – בג"ץ 5293/24 ישראל חופשית נ' ממשלת ישראל (להלן: בג"ץ ישראל חופשית) במסגרתה התבקש בית המשפט הנכבד לקבוע כי "... אין המשיבים רשאים להשתתף בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון בגין תלמידי מוסדות תורניים שאין בידם פטור או דחייה משירות צבאי סדיר תקפים", וכך "... כי סעיף 2א4(7) לנוהל תמיכות בשכר לימוד במעונות יום ומשפחתונים לשנת הלימודים תשפ"ד, אינו חוקי ודינו בטלות, וכי לא ניתן לשלבו (או נוסח דומה לו) בנוהל התמיכות החל משנת הלימודים תשפ"ה".

בית המשפט הנכבד קבע בפסק דינו מיום 26.8.24, כי יש לדחות על הסף את העתירה בשל היותה מוקדמת ותיאורטית, וכך נקבע: "לאחר ששבת ועיינתי בעתירה, ובחנתי היטב את בקשת הארכה הנוספת על נספחיה, באתי לכלל מסקנה כי דין העתירה להידחות על הסף, מחמת היותה תיאורטית ומוקדמת, שעה שהתברר כי טרם התקבלה החלטה מינהלית בסוגיית התמיכות לשנת הלימודים תשפ"ה על-ידי הרשויות המוסמכות".

בית המשפט הנכבד הוסיף והתייחס בפסק דינו גם לעתירה בבג"ץ **אמת ליעקב**, וכך נקבע בעניין זה: "טרם חתימת פסק הדין, הוגשה לבית משפט זה עתירה נוספת, בגדרה התבקש להורות למשיבי המדינה להמשיך ולהעניק את התמיכות שניתנו בשנת תשפ"ד, לכל הפחות עד לסוף שנת הלימודים תשפ"ה (בג"ץ 58820-08-24 אמת ליעקב נ' היועצת המשפטית לממשלה שהוגשה אתמול, יום 25.08.2024). מבלי להביע עמדה ביחס לאותה עתירה, שבה נטען בין היתר כי קיים 'אינטרס הסתמכות' בהמשך מתן התמיכות, הרי שהיא אך ממחישה את העובדה שטרם התקבלה החלטה מינהלית להעניק את התמיכות לשנת הלימודים תשפ"ה; וכמוסבר לעיל, די בכך לדחות את העתירה שלפנינו".

39. ביום 23.7.24 התקיים דיון בראשות היועצת המשפטית לממשלה עם שר העבודה וגורמים רלוונטיים נוספים, לצורך בחינת השלכות פקיעת פרק ג'1 לחוק שירות בטחון על מבחן התמיכה דנן.

40. בהמשך לישיבה זו, ביום 11.8.24 נשלח מכתבו של המשנה ליועצת המשפטית, על דעת היועצת המשפטית לממשלה, אל שר העבודה, במסגרתו נכתב, בין היתר, כי "...בשים לב לקביעת בית המשפט העליון בפסק הדין... במצב החוקי הקיים, בהתאם לפסק הדין ונוכח פקיעת פרק ג'1, המדינה אינה מוסמכת עוד לעודד באמצעות מימון ממשלתי לפי מבחני מעונות היום, לימודים תורניים של מלש"בים. כלומר, היעדר סמכות אינו מאפשר עוד מימון המבוסס על כך שאחד מבני המשפחה לומד במוסד תורני בזמן שהוא מיועד לשירות בטחון" [ההדגשה במקור – הח"מ]. בהמשך לכך, הוסברו במכתב הטעמים העומדים בבסיס עמדה משפטית זו.

עוד צוין במכתבו של המשנה ליועצת המשפטית, כי "ככל שתוצג במהלך הימים הקרובים תשתית מקצועית התומכת בקביעתה של הוראת מעבר קצרה, במסגרת גיבוש מבחני התמיכה לשנת הלימודים הבאה, הדברים ייבחנו כמקובל".

יצוין, כי על מכתב זה, שבו הוצגה עמדת המשנה ליועצת המשפטית, על דעת היועצת המשפטית לממשלה, נסוב הסעד הראשון המבוקש בעתירה בבג"ץ **אמת ליעקב**.

צילום מכתב המשנה ליועצת המשפטית לממשלה מיום 11.8.24 מצורף ומסומן **מש/4**.

41. בנוסף למכתב האמור, הובהר על-ידי המשנה ליועצת המשפטית, בדוא"ל שנשלח בו ביום ליועצת המשפטית למשרד העבודה, כי, "בצד הבדיקה שתיערך בנוגע להוראת מעבר, יש לפרסם בדחיפות התראה על כך שהחל משנת הלימודים הבאה לא תתאפשר תמיכה למשפחות שאחד מבני הזוג בהן לומד בלימודים תורניים בשעה שהוא מיועד לשירות ביטחון, על מנת לאפשר לאותן משפחות היערכות מוקדמת".

42. ביום 12.8.24 וכעולה מן העתירה בבג"ץ **אמת ליעקב**, פנו העותרות בעתירה זו למשנה ליועצת המשפטית ולשר העבודה ופירטו את טענותיהן המשפטיות בהתייחס למכתב המשנה ליועצת המשפטית לממשלה האמור מיום 11.8.24.

צילום פניית העותרת בבג"ץ **אמת ליעקב** צורף כנספח 5 לעתירה.

43. ביום 12.8.24 השיב שר העבודה למכתב המשנה ליועצת המשפטית, ופירט שיקולים שונים ביחס להוראת המעבר הנדרשת, לעמדתו. בתוך כך, הבהיר שר העבודה כי הוא מתנגד לחלוטין לחוות הדעת שהוצגה, והציג את הטעמים המקצועיים אשר בבסיס עמדתו לפיה נדרשת הוראת מעבר. בין טעמים אלה פורטו שיקול פדגוגי, שיקול הנוגע להיערכות ההורים, שיקול הנוגע להיערכות הגורמים המפעילים מעונות יום וכן שיקול הנוגע להיערכות משרד העבודה לתיקון מבחני התמיכה. בהתאם לאלה, הציג השר את עמדתו לפיה נדרשת תקופת מעבר למשך כל שנת הלימודים הבאה או למצער תקופת מעבר שלא תפחת מחמישה חודשים. עוד צוין במכתב השר, כי בימים הקרובים יועברו על-ידו נימוקים משפטיים לביסוס עמדתו, לפיה לא מתקיימת זיקה בין דרישת הלימודים התורניים במבחני התמיכה לבין חובת הגיוס.

צילום מכתב שר העבודה מיום 12.8.24 מצורף ומסומן **מש/5**.

44. בהמשך לחלופת המכתבים האמורה, ביום 13.8.24 נשלח מכתבו של היועץ המשפטי למשרד האוצר למשנה ליועצת המשפטית. במסגרת מכתב זה הוצגה, על דעת גורמי המקצוע במשרד האוצר, התייחסות לטיעונים שפורטו במכתבו של שר העבודה, וכן העמדה לפיה מכלול טיעונים זה אינו מהווה בסיס או הצדקה לקביעת הוראת מעבר, ובפרט לפרק זמן ארוך של חמישה חודשים. עוד צוין, כי חלק מהטעמים שהוצגו על-ידי שר העבודה דווקא "מבססים את הקושי בקביעת הוראת מעבר לאחר תחילת שנת הלימודים".

צילום מכתב היועץ המשפטי למשרד האוצר מיום 13.8.24 מצורף ומסומן **מש/6**.

45. ביום 14.8.24 הועבר מכתב משלים מאת שר העבודה, בהתייחס למכתב המשנה ליועצת המשפטית מיום 11.8.24, במסגרתו הוצגה עמדת השר והנימוקים המשפטיים בבסיסה, לפיה "מבחינת התמיכה התעלמו התעלמות מוחלטת מחובתו או אי חובתו של מי שתורתו אמונתו להתגייס עפ"י החוק, ואין ולא הייתה כל סינרגיה בין החוק לבין מבחני התמיכה...". עוד נכתב כי "מבחינת התמיכה נקבעו ונוסחו בהתחשב אך ורק בתועלת המשקית והכלכלית שתצמח מסבסוד מעונות...".

כן פירט השר נימוקים הנוגעים להסתמכות ההורים על המבחנים הקיימים וכן טען כי עמדתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה מתעלמת מעיקרון השוויון.

עוד ביקש השר כי היועצת המשפטית לממשלה תשקול מחדש את החלטתה, או למצער תנמק את החלטתה לאור מכלול הנימוקים והטענות, כפי שאלה הובאו במכתבו.

צילום מכתב שר העבודה מיום 14.8.24 מצורף ומסומן מש/7.

46. ביום 15.8.24 פנה שר האוצר, למשנה ליועצת המשפטית וליועץ המשפטי למשרד האוצר, והתייחס לחוות הדעת שפורטו לעיל. בסיום מכתבו נכתב כי יש ".... לבטל לאלתר את חוות דעתכם השגויה מיסודה, לאפשר לי להמשיך במדיניותי הכלכלית תומכת הצמיחה והשילוב של נשים חרדיות בשוק התעסוקה, ולהימנע מלחבל בה ובכלכלה בצורה שאינה חוקית ואינה סבירה. מתוקף סמכותי כשר אוצר אני מורה על המשך סבסוד המעונות כאמור בהתאם לקריטריונים הנהוגים במשרד העבודה".

צילום מכתב שר האוצר מיום 15.8.24 מצורף ומסומן מש/8.

47. ביום 15.8.24 התקיים דיון בראשות המשנה ליועצת המשפטית, בהשתתפות נציגי משרדי העבודה, האוצר, המשפטים, הביטחון וצה"ל בעניין הוראת המעבר. לאחר מכן, ביום 19.8.24, נערך דיון נוסף באותו עניין, בראשות היועצת המשפטית לממשלה, ובהשתתפות שר העבודה ומנכ"ל משרדו, המשנים ליועצת המשפטית לממשלה וגורמים נוספים ממשרדי העבודה, האוצר, המשפטים, הביטחון וצה"ל. במסגרת דיונים אלה נדונו בהרחבה נתונים רלוונטיים ועמדות שונות ביחס להוראת המעבר הנדרשת ליישום ההכרעה המשפטית בנוגע למבחן התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ה.

48. ביום 25.8.24 הוגשה העתירה בבג"ץ אמת ליעקב.

49. ביום 27.8.24, ובהמשך לדיונים שלעיל, נשלח מכתבו של המשנה ליועצת המשפטית לשר העבודה, על דעת היועצת המשפטית לממשלה. במסגרת מכתב זה ניתן מענה מפורט לנימוקים המשפטיים שהציג שר העבודה במכתבו מיום 14.8.24, כמו גם נימוקים לעמדתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה בסוגיית הוראת המעבר. בין היתר, נכתב שם כדלקמן:

"עמדתנו המשפטית – על דעת היועצת המשפטית לממשלה – היא כדלקמן:

(א) ההכרעה המשפטית לפיה לא ניתן להמשיך ולתמוך בהורים שילדיהם שוהים במעונות יום בתבחין של לימודים תורניים עבור הורה שחייב בשירות צבאי, היא פועל יוצא מתחייב של המצב המשפטי הקיים, לאחר פקיעת תוקפו של פרק ג'1, בהיעדר הסדר חוקי אחר המסדיר את מעמדם של תלמידי מוסדות תורניים שהם חייבי שירות ובשים לב להוראות מבחני

מעונות היום. השלמת חקיקתו של הסדר חוקי כאמור, אשר מטבע הדברים יידרש גם הוא לעמוד באמות-המידה החוקתיות, מונחת לפתחה של הכנסת.

(ב) בהעדר סמכות לעודד באמצעות תמיכה כספית לימודים תורניים של חייבי גיוס חרדים, שעה שהמדינה נמנעת מגיוסם, נדרש להפסיק באופן מיידי את התמיכה בהם, לפי מבחני מעונות היום. משרד העבודה נדרש לפעול בהקדם לביצוע הנחיה זו. נבהיר כי אין באמור כדי לשנות מהחלטות שהתקבלו לגבי סדר קבלת ילדים למסגרות חינוכיות.

(ג) בשים לב לאילוצים הטכניים שהוצגו בדיונים, ניתן לקבוע הוראת מעבר שמשכה לא יעלה על פרק זמן של שלושה חודשים מראשית שנת הלימודים תשפ"ה, כלומר עד יום 30.11.2024.

(ד) כפי שהובהר בדיון שהתקיים בראשות היועצת המשפטית לממשלה, אין מקום להמשיך ולעכב את פרסום מבחני התמיכה, באופן המונע את תשלום התמיכות לכלל הזכאים לתמיכה, ויש לפרסמם באופן מיידי.

(ה) בהקשר זה יש לפרסם את מבחני מעונות היום, בנוסח שגובש עד כה, להבנתנו, במשרד העבודה, כאשר תוקפו של התבחין המזכה בתמיכה בגין לימודים תורניים של האב יוגבל לפרק זמן של שלושה חודשים, עד ליום 30.11.2024."

צילום מכתב המשנה ליועצת המשפטית לממשלה מיום 27.8.24 מצורף ומסומן מש/9.

יצוין, כי על מכתב זה, שבו הוצגה עמדת היועצת המשפטית לממשלה לפיה ניתן לפרסם כהוראת מעבר מבחנים המזכים בתמיכה בגין לימודים תורניים של האב לפרק זמן של שלושה חודשים, נסוב הסעד השני המבוקש בעתירה בבג"ץ התנועה לאיכות השלטון.

50. ביום 20.08.24 פנתה העותרת בבג"ץ התנועה לאיכות השלטון במכתב לשר העבודה, ליועצת המשפטית לממשלה וליועץ המשפטי למשרד האוצר, בדרישה כי הממשלה תיישם באופן מיידי את פסיקת בית המשפט הנכבד ותבטל את העברת כספי התמיכות למעונות היום לתלמידי המוסדות התורניים חייבי הגיוס.

צילום מכתב העותרת בבג"ץ התנועה לאיכות השלטון צורף לעתירה כנספח ע/6.

51. ביום 27.8.24, ועוד בטרם נשלח מכתבו האמור של המשנה ליועצת המשפטית לשר העבודה, פנה השר ליועצת המשפטית לממשלה וביקש לקבל היתר לייצוג נפרד מטעמו בעתירה בבג"ץ אמת ליעקב, וזאת על רקע פערים בין עמדת השר ובין עמדתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה.

צילום פניית שר העבודה מיום 27.8.24 מצורף ומסומן מש/10.

52. ביום 28.8.24 נשלח מכתב נוסף מטעם שר העבודה ליועצת המשפטית לממשלה, בנוגע לתקופת המעבר לסבסוד מעונות היום ללומדי לימודים תורניים שהם חייבי גיוס.

צילום מכתב שר העבודה מיום 28.8.24 מצורף ומסומן **מש/11**.

53. ביום 29.8.24 השיב המשנה ליועצת המשפטית לפניית שר העבודה, על דעת היועצת המשפטית לממשלה. במענה נמסרה לשר העבודה העמדה המשפטית לפיה אין מקום להיעתר לבקשתו למתן היתר לייצוג נפרד באמצעות עורך דין פרטי. זאת, משעה שאישור זה ניתן כחריג שבחריגים ובמקרים יוצאי דופן בהם המחלוקת עוסקת בסוגיה חוקתית או משטרית בעלת חשיבות, בעוד שההליך שבנדון נסוב סביב שאלה משפטית בנוגע להשפעתו של המצב החוקי החדש לאחר פקיעת פרק ג'1 ולסמכות הממשלה להוסיף לתמוך בחייבי גיוס שאינם מתגייסים חרף היעדרו של חוק המסדיר את סוגיית הגיוס. יחד עם זאת, נוכח רגישות וחשיבות הסוגיה, נמסר כי אין מניעה שעמדת השר תובא במסגרת תגובת המדינה לעתירה שתוגש על-ידי באי-כוח היועצת המשפטית לממשלה.

צילום מענה המשנה ליועצת המשפטית מיום 29.8.24 מצורף ומסומן **מש/12**.

54. ביום 1.9.24 הגישו המשיבים תגובה לבקשה למתן צו ביניים בבג"ץ **אמת ליעקב** במסגרתה טענו כי:

"... דין העתירה, ויחד עמה בקשה למתן צו ביניים, להידחות על הסף הן בשל היותה בלתי אקטואלית, לאור שינוי עובדתי שחל בסוגיה מושא העתירה; הן בשל אי הצגת תשתית עובדתית ונורמטיבית מלאה על-ידי העותרות ביחס לסוגיה בגינה מתבקשים הסעדים בעתירה.

טעם נוסף לדחיית הבקשה למתן צו ביניים הוא היות הצו המבוקש צו עשה. מאחר שמבחני התמיכה הם מבחנים שנתיים, כפי שיורחב להלן, הרי שצו הביניים המבוקש, תכליתו לשנות את המצב הקיים ביחס לתוכנם של מבחני התמיכה בתקופת הביניים החל מראשית שנה"ל תשפ"ה, זאת שעה שמבחני התמיכה לשנה זו טרם נקבעו, ועל כן למעשה המדובר בצו עשה". [ההדגשות במקור – הח"מ].

55. בהחלטת בית המשפט הנכבד מיום 3.9.24 נקבע כי העתירה בבג"ץ **אמת ליעקב** תועבר לדיון בפני הרכב, זאת לא יאוחר מיום 28.11.24.

56. ביום 12.9.24 פנתה העותרת 1 בבג"ץ **קרן כצנלסון**, וביום 15.9.24 פנתה העותרת 2 בבג"ץ **קרן כצנלסון**, במכתבי מיצוי הליכים אל המשיבים, בדרישה לפרסום מבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ה.

צילומי מכתבי העותרות בבג"ץ **קרן כצנלסון** צורפו לעתירה כנספחים 14-15.

57. ביום 17.9.24 הוגשה העתירה בבג"ץ **התנועה לאיכות השלטון**.

58. ביום 22.9.24 החליטה הממשלה בישיבתה להנחות את משרד העבודה לפרסם את מבחני התמיכה עבור כלל הציבור לחודשים ספטמבר-נובמבר בלבד, כדלקמן:

”א. להנחות את משרד העבודה לפרסם את מבחני התמיכה להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון יום או במשפחתון בעלי סמל, אשר יהיו בתוקף בחודשים ספטמבר עד נובמבר התשפ”ה (להלן - מבחני התמיכה).

ב. להקים צוות בראשות מנכ”ל משרד העבודה ובו נציגי משרד העבודה, נציגי משרד האוצר ונציגי הייעוץ המשפטי לממשלה, אשר ימליץ לשר העבודה ולשר האוצר על תיקון מבחן התמיכה או התקנת מבחני תמיכה חדשים להמשך שנת לימודים התשפ”ה תוך בחינה של פערי התעסוקה הקיימים בין האוכלוסיות השונות, המאוזכרות בהחלטת הממשלה מס’ 198 מיום 1.8.2021 בעניין מיצוי פוטנציאל הצמיחה במשק, נתוני התעסוקה של אוכלוסיות שהושפעו ממצב החירום והשפעת מספר המפונים על סך הכנסה ועל תחולת העוני של משק הבית. הצוות יגיש את המלצותיו לשר העבודה ולשר האוצר בתוך חודש מיום קבלת החלטה זו.”

החלטת ממשלה מס’ 2197 מיום 22.9.24 צורפה כנספח 10 לעתירה בבג”ץ קרן כצנלסון, וכן ניתנת לצפייה בקישור:

<https://www.gov.il/he/pages/dec2197-2024>

59. יצוין, כי עובר לדיון בהצעת המחליטים התקיים שיח בין הגורמים המקצועיים והמשפטיים במשרדי העבודה, האוצר והמשפטים בנוגע לנוסח הצעת המחליטים. החלטת ממשלה זו התקבלה בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה אשר הונחה בפני שרי הממשלה בכתב והוצגה בפניהם במסגרת הדיון בנושא בממשלה. במסגרת עמדת היועצת המשפטית לממשלה הובהר לממשלה, כי מבחינה משפטית נדרש לאשר את מבחני התמיכה לשנת הלימודים כולה, עם הוראת המעבר עבור חייבי גיוס מקרב ציבור תלמידי המוסדות התורניים.

60. הכרעה זו של היועצת המשפטית לממשלה התבססה על כך שלא הוצג כל טעם מהותי לקיצור תקופת התמיכה השנתית עבור הציבור הזכאי לתמיכה ואשר פקיעת הוראות חוק שירות הביטחון אינה מעלה או מורידה בעניינו, לשלושה חודשים בלבד. על כן, קבעה היועצת המשפטית לממשלה כי לא ניתן לפגוע בהסתמכות ובוודאות של כלל הציבור, תוך כריכה לא עניינית בין עניינו לבין עניינם של תלמידי ישיבה חייבי גיוס, ללא שהוצגה הצדקה לכך. וכך, בין היתר, נקבע בעמדת היועצת המשפטית לממשלה:

”הימנעות מפרסום כלל מבחני התמיכה או פרסומם לשלושה חודשים בלבד ולא למשך שנת הלימודים כולה, מוביל לפגיעה בלתי מוצדקת בכלל הציבור, ללא הצדקה עניינית לכך. יש מניעה משפטית לפגוע בהסתמכות ובוודאות של כלל הציבור, שביחס אליו אין כל בעיית סמכות בהמשך התמיכה למשל שנת הלימודים כולה. זאת, תוך כריכה לא עניינית בין עניינו של הציבור בכללי לבין עניינם של תלמידי ישיבה חבי גיוס, וכאמור בלי שהוצגה כל הצדקה לכריכה זו.

מבחינה משפטית, נדרש אפוא לאשר את מבחני התמיכה לשנת הלימודים כולה, עם הוראת המעבר עבור חייבי הגיוס מקרב ציבור תלמידי המוסדות התורניים כאמור.

אם במהלך שלושת חודשי תקופת המעבר שייקבעו במבחן התמיכה ללומדים במוסדות תורניים, תחליט הממשלה על תבחינים מיטיבים חוקיים, אשר יטיבו עם כלל האוכלוסייה באופן שוויוני, יהיה בידי שרי הממשלה לתקן את מבחן התמיכה. זאת, בכפוף כמובן לבחינה מקצועית של גורמי המקצוע במשרד העבודה, החינוך והאוצר, בכפוף לעמידת התבחינים בכללי המשפט המנהלי הכלליים, כמקובל."

61. עמדה זו אף הוצגה בעל פה במהלך ישיבת הממשלה על-ידי המשנה ליועצת המשפטית שנכח בדיון. חרף האמור, התקבלה החלטת הממשלה, בניגוד לעמדת היועצת המשפטית לממשלה כאמור.

62. לשלמות התמונה, יצוין כי ביום 24.9.24 נשלח מכתבה של היועצת המשפטית לממשלה לשר העבודה. במסגרת מכתב זה הובהר, כי הימנעות משרד העבודה מלפרסם את מבחני התמיכה עבור שנת הלימודים הנוכחית אינה תקינה ופוגעת במשפחות רבות. עוד הובהר, שוב, כי אין מקום לכרוך באופן בלתי ענייני בין עניינו של הציבור הרחב לבין הוראת המעבר שנקבעה לעניין סבסוד מעונות היום לבני ישיבות חייבי גיוס. על כן, יש לפרסם את המבחנים לכלל האוכלוסייה בהקדם, כפי שהובהר עוד בישיבה שהתקיימה בהשתתפות השר ביום 19.8.24.

עוד צוין במכתב, כי בהמשך לעמדת היועצת המשפטית לממשלה כפי שנמסרה לחברי הממשלה, ולאחר שהתקבלה החלטת הממשלה, הובהר לייעוץ המשפטי למשרד העבודה כי ניתן לקדם באופן מיידי החלטה של ועדת התמיכות בעניין. זאת, בכפוף לשיקוף המצב המשפטי לפיו גם לאחר יום 1.12.24 ולאורך שנת הלימודים התשפ"ה ימשיכו לחול מבחני התמיכה לכלל הציבור, בכפוף לסייג לפיו לא ניתן יהיה לסבסד את מעונות היום עבור תלמידי ישיבות חייבי גיוס לאחר פקיעת הוראת המעבר ביום 30.11.24.

צילום מכתב היועצת המשפטית לממשלה מיום 24.9.24 מצורף ומסומן מש/13.

63. ביום 25.9.24 הוגשה העתירה בבג"ץ קרן כצנלסון, במסגרתה התבקש בית המשפט הנכבד, כאמור לעיל, להורות לשר העבודה לפרסם את מבחני התמיכה לשנת תשפ"ה כולה עבור כלל הציבור, שכן העיכוב בפרסום המבחנים מוביל לפגיעה בלתי מוצדקת בכלל הציבור.

64. עוד באותו יום, ביום 25.9.24, התקבל בלשכת היועצת המשפטית לממשלה מענה מאת שר העבודה למכתב היועצת מיום 24.9.24, במסגרתו הביע השר ביקורת על התנהלות הייעוץ המשפטי לממשלה בכל הנוגע להחלטת הממשלה וביקש כי היועצת המשפטית לממשלה תנחה את היועצת המשפטית למשרד העבודה לחתום על מבחן התמיכה.

צילום מכתב שר העבודה מיום 25.9.24 מצורף ומסומן מש/14.

65. בהמשך למכתבו של שר העבודה שלעיל, ולבקשת השר, נשלח מכתבה של היועצת המשפטית למשרד העבודה לשר העבודה. במכתב זה פורטו טעמי העמדה המשפטית בנוגע לקבלת החלטה של ועדת התמיכות ביחס למבחן התמיכה. במכתב הובהר, כי אף לאחר קבלת החלטה הממשלה בניגוד לעמדתה, הנחתה היועצת המשפטית לממשלה כי ניתן לקדם באופן מיידי החלטה של ועדת התמיכות בעניין. בהמשך לבקשת השר להנחות את היועצת המשפטית למשרדו לכנס את ועדת התמיכות כדי שזו תחתום ותאשר את מבחן התמיכה, נמסר מטעם היועצת המשפטית לממשלה כי ישנן שתי חלופות שאין מניעה לפעול לפיהן, כדלקמן:

האחת, אישור פרסום מבחן התמיכה בעניין סבסוד מעונות היום לשנה שלמה, עם הוראת מעבר בת 3 חודשים מיום תחילת שנת הלימודים ועד ליום 1.12.24 (צ"ל 30.11.24, הח"מ) לתלמידי ישיבות חייבי גיוס.

השנייה, אישור פרסום מבחן התמיכה בעניין סבסוד מעונות היום, ובלבד שיובהר בו כי לאחר יום 30.11.24 ימשיך לחול מבחן התמיכה עד לסוף שנת הלימודים התשפ"ה, אלא אם יפורסם מבחן תמיכה חדש ומיטיב, לאחר בחינה מקצועית ומשפטית, כמקובל. גם בחלופה זו, תמיכה המבוססת על לימודיו של אב המשפחה שהוא חייב גיוס במוסד תורני, תופסק החל מיום 1.12.24, עם תום הוראת המעבר שנקבעה לעניין זה.

צילום מכתבה של היועצת המשפטית למשרד העבודה מיום 26.9.24 מצורף ומסומן מש/15.

66. **כאמור**, עד למועד כתיבת שורות אלה טרם פורסמו מבחני תמיכה כלשהם לשנת הלימודים תשפ"ה וממילא לא ניתן סבסוד מטעם המדינה בעלות מעונות היום. לעמדת היועצת המשפטית לממשלה, מדובר במצב בלתי תקין, הנוגד את הדין, ואשר פוגע בציבור רחב מאוד של הורים הזכאים לקבל סבסוד עבור מעונות היום של ילדיהם, ללא כל הצדקה עניינית.

67. ביום 30.9.24 פנה שר העבודה ליועצת המשפטית לממשלה בבקשה למתן היתר לייצוג נפרד בעתירות התנועה לאיכות השלטון וקרן כצנלסון. תוך שהסביר כי "... הסוגיה העומדת בליבת העתירות לבג"ץ, הינה מאזן הכוחות בין החלטות הממשלה לבין הנחיות היועצת המשפטית לממשלה. האם הנחיית היועץ גוברת על החלטת ממשלה או שמא החלטת הממשלה גוברת על הנחייתו של היועץ. הוי אומר, המחלוקת בין הייעוץ המשפטי לבין עמדתו כשר בממשלה, הינה סוגיה חוקתית בעלת חשיבות עם השלכות רחב משמעותיות באשר לאופי וצורת השלטון במדינת ישראל."

צילום בקשת השר למתן היתר לייצוג נפרד מיום 30.9.24 מצורף ומסומן מש/16.

68. ביום 14.10.24 ולאחר בחינת הדברים השיב המשנה ליועצת המשפטית לפניית שר העבודה, על דעת היועצת המשפטית לממשלה, לבקשת השר. במענה נמסרה לשר העבודה העמדה המשפטית לפיה אין מקום להיעתר לבקשתו למתן היתר לייצוג נפרד באמצעות עורך דין פרטי גם בשתי העתירות הנוספות. זאת, משעה שאישור זה ניתן כחריג שבחריגים ובמקרים יוצאי דופן בהם המחלוקת עוסקת בסוגיה חוקתית או משטרית בעלת חשיבות.

"אמנם, במסגרת העתירה בעניין קרן כצנלסון נתקפת גם החלטת הממשלה, אך נזכיר כי למעשה מדובר במחלוקת בין השר לבין הייעוץ המשפטי לממשלה בנוגע להפעלת סמכות השר... והגם שבמסגרת העתירה עשוי להתקיים דיון גם בהחלטת הממשלה, המוקד בעתירה נוגע לאופן הפעלת סמכותו של השר באישור מבחני התמיכה. מדובר בנושא מגודר בתחום המשפט המנהלי, שאינו מערב כשלעצמו היבט משטרי או חוקתי מיוחד. עוד יצוין, כי ממילא משעה שהדיון בשתי העתירות לעיל אוחד עם הדיון בבג"ץ 588-08-24, שם כבר הוגשה תגובה מטעם המדינה לבקשה למתן צו ביניים, במסגרתה פורטה עמדתך... – אין מקום לאשר ייצוג נפרד בשתי העתירות הנוספות, כך שהשר יהיה מיוצג באותו נושא ובאותו דיון בפני בית המשפט, הן על ידי היועצת המשפטית לממשלה ומי מטעמה, הן על-ידי עורך דין פרטי".

יחד עם זאת, נוכח רגישות וחשיבות הסוגיה, נמסר כי אין מניעה שעמדת השר תובא במסגרת תגובת המדינה לעתירה שתוגש על-ידי באי-כוח היועצת המשפטית לממשלה.

צילום מענה המשנה ליועצת המשפטית מיום 14.10.24 מצורף ומסומן מש/17.

69. ביום 1.10.24 הגישו המשיבים לבית המשפט הנכבד בקשה לאיחוד דיון בעתירות שבכותרת. בקשה זו הוגשה על מנת לייעל את הדיון בעתירות שבנדון ולמנוע הכרעות סותרות, ובה נטען כי יש לדון בעתירות שבכותרת במאוחד שכן הן עוסקות בנושא מרכזי אחד והוא מבחני תמיכה להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעונות יום.

70. ביום 7.10.24 קבע בית המשפט הנכבד בהחלטת כבוד השופטת רות רוני, כי הדיון בשלוש העתירות יאוחד כמבוקש, תגובת המשיבים תוגש עד ליום 14.10.24 וכי מועד הדיון לשמיעת העתירות ייקבע לא יאוחר מיום 21.11.24, בכפוף לאילוצי היומן.

71. בהתאם להחלטה שלעיל, תוצג להלן עמדת המשיבים בהתייחס לכל אחת משלוש העתירות.

עמדת המשיבים

בג"ץ אמת ליעקב

72. כאמור לעיל, עניינה של העתירה בבג"ץ אמת ליעקב בבקשת העותרות למתן צו על-תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם, כדלקמן :

"... מדוע לא יכריז ויורה בית המשפט הנכבד:

כי תבוטל חוות דעתם של המשיבים 1-2 (להלן: "היועמ"ש"), לפיה אלו קבעו במכתבם מיום 11.08.2024:

"כי במצב החוקי הקיים, בהתאם לפסק הדין ונוכח פקיעת פרק ג'1, המדינה אינה מוסמכת עוד לעודד באמצעות מימון ממשלתי לפי מבחני מעונות היום, לימודים תורניים של מלשב"ים. כלומר, היעדר הסמכות אינו מאפשר עוד מימון המבוסס על כך שאחד מבני המשפחה לומד במוסד תורני בזמן שהוא מיועד לשירות ביטחון (להלן "חוזה"ד)".

כי על המשיבים 3-4 לתת תמיכה לאימהות בהתאם לתנאים הקבועים במבחנים למתן תמיכות של משרד העבודה אגף בכיר לעידוד תעסוקת הורים השתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון או במשפחתון שנה"ל תשפ"ד, לכל הפחות עד לסוף שנת הלימודים תשפ"ה. [ההדגשות במקור – הח"מ]

עוד ביקשו העותרות בבג"ץ **אמת ליעקב** כי יינתן צו-ביניים לפיו "תינתן תקופת מעבר שבה נשות המלשב"ים ימשיכו לקבל סבסוד למעונות ילדיהם, עד להכרעה בהליך דנן וזאת לאור הנזק הנגרם לנשים העובדות בציבור החרדי ולילדיהם בכל יום שעובר." כן ביקשו העותרות כי יקבע דיון דחוף בעתירה.

73. כאמור לעיל, ביום 1.9.24 הוגשה תגובה מטעם המשיבים לבקשה למתן צו ביניים בעתירת **אמת ליעקב**. במסגרתה הובעה עמדת המשיבים לפיה "דין העתירה, ועימה הבקשה למתן צו ביניים להידחות על הסף הן בשל היות העתירה בלתי אקטואלית, לאור השינוי העובדתי שחל בנוגע לסוגיה מושא העתירה; הן בשל אי הצגת תשתית עובדתית ונורמטיבית מלאה ומדויקת על-ידי העותרות ביחס לסוגיה בגינה מתבקשים הסעדים בעתירה, וזאת בלשון המעטה."

כפי שהוסבר במסגרת התגובה לבקשה למתן צו ביניים, לעמדת המשיבים, העתירה דנן, אשר הוגשה בטרם ניתנה חוות דעתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה, בנוגע למבחני התמיכה ולהוראות המעבר, אינה אקטואלית עוד. זאת לאור השינוי שחל בתשתית העובדתית שבבסיס העתירה, עם קבלת חוות דעתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה. על כן, דין העתירה להידחות על הסף (ראו והשוו: בג"ץ 6940/22 אה"ל – ארגון המתמחים לרפואה נ' משרד האוצר (8.8.23)).

74. למעלה מן הצורך, שכן לעמדת המשיבים כאמור דין העתירה בבג"ץ **אמת ליעקב** להידחות על הסף, יטענו המשיבים כי יש לדחות את טענת העותרות כי "התמיכה כלל אינה קשורה לנושא הגיוס". יוסבר, כי בניגוד לטענת העותרות, העקרון המנחה לבחינת שאלת המשך הסדרי המימון של תלמידי הישיבות לאחר פסק הדין הוא **העקרון התכליתי**, שבא לידי ביטוי בקביעת בית המשפט הנכבד לפיה "בהעדר בסיס חוקי לדחיית השירות, נשמט הבסיס החוקי לעידוד ולתמיכת המדינה בפעילותם של אלה שנמנעים מגיוס" (פסי' 69 לפסק הדין). זאת, כפועל יוצא מתחייב של המצב המשפטי הקיים, לאחר פקיעתו של פרק ג'1 ובהיעדר הסדר חוקי אחר, המסדיר את מעמדם של תלמידי מוסדות תורניים שהם חייבי שירות.

נקודת המוצא לבחינת יישומו של העקרון התכליתי ביחס למבחני מעונות היום היא כי מדובר בתמיכה שמטרתה היא "עידוד שילובם של הורים בשוק העבודה" כאמור. בהתאם, תנאי הסף הקבועים בה מוכוונים בעיקרם ל"יציאה מהבית" של הורי הפעוטות לעיסוקים שונים – אם לעבודה או ללימודים מוכוונים תעסוקה, ואם לעיסוקים חליפיים, אשר המדינה רואה בהם ערך, וביניהם לימודים תורניים. מכאן, כי מבחני התמיכה דגן מיועדים, בין היתר, אף לעידוד לימודים תורניים של הורים, אשר חלקם הם בגדר חייבי גיוס. משכך, יטענו המשיבים כי לאור העקרון התכליתי העולה מפסק הדין, ובמצב הנורמטיבי הנוכחי, המדינה אינה מוסמכת לעודד לימודים תורניים של חייבי גיוס, באמצעות תמיכה בהם לפי מבחני התמיכה, תוך שהיא נמנעת מלגייסם.

אשר על כן, ועל רקע קביעתו האמורה של בית המשפט הנכבד בדבר היעדר סמכות לעודד באמצעות תמיכה כספית לימודים תורניים של מי שהם חייבי גיוס, הובעה עמדתה המשפטית של היועצת המשפטית לממשלה כי נדרש להפסיק באופן מיידי את התמיכה בלומדי תורה חייבי גיוס לפי מבחני התמיכה במעונות היום – תמיכה המתבצעת שעה שהמדינה נמנעת מגיוסם.

75. מעבר לאמור, יטענו המשיבים כי יש לדחות את טענות העותרות כי מבחני התמיכה ביחס לתבחין הלימודים התורניים אינם נוגעים לסוגיית הגיוס. כפי שהוסבר במכתב המשנה ליועצת המשפטית שפורט לעיל, סעיף 4(א)(2)(א) למבחני התמיכה מחייב "הורה לומד" (לימודים מוכוונים תעסוקה או לימודים תורניים), ב-24 שעות שבועיות בלבד, כלומר מדובר בדרישה כללית לכל סוגי הלימודים הנכללים תחת קטגוריה זו, ואילו התבחין הספציפי המתייחס להורה הלומד בלימודים תורניים, מגדיר לימודים אלה כ"לימודים במסגרת מוסדות תורניים הנתמכים על ידי משרד החינוך ומתקיים באותו מוסד פיקוח על נוכחות הלומדים במוסד מטעם משרד החינוך".

טרם פקיעתו של פרק ג'1, פיקח משרד החינוך על נוכחות חייבי גיוס חרדים הלומדים במוסדות, לצורך בחינת עמידתם בתנאי לקבלת דחיית שירות, שכלל דרישה ל-45 שעות לימוד. עם פקיעתו של פרק ג'1 ולאור פסק הדין בעתירות הגיוס והתמיכות, משרד החינוך איננו מפקח עוד על נוכחות לומדי תורה חרדים הלומדים במוסדות תורניים. זאת שעה שכל מסלולי הלימוד המוכרים לצורך הכללת ההורה כ"הורה לומד" במסגרת מבחני התמיכות, הם מסלולים המוכרים ומפוקחים על-ידי גורמים ממשלתיים.

76. נוסף ונציין, כפי שפורט במכתבו של המשנה ליועצת המשפטית, כי גם אם תתקבל עמדת העותרת לפיה מבחני התמיכה אינם עוסקים בסוגיית הגיוס, הרי שמכל מקום, מבחני תמיכה מצויים במעמד נורמטיבי של הוראת מינהל וממילא כפופים לכללי המשפט המינהלי ובהם עקרון החוקיות.

לפיכך, לאור פסק הדין בעתירות הגיוס והתמיכות והזיקה ההדוקה והישירה עליה עמד בית המשפט הנכבד בין לימודים תורניים כשלעצמם לבין סוגיית הגיוס, הממשלה אינה מוסמכת כאמור לעודד לימודים תורניים של חייבי גיוס באמצעות מימון ממשלתי, ומבחינת התמיכה אינם יכולים להוות מקור סמכות או בסיס משפטי עצמאי למתן תמיכות, תוך פגיעה בעקרון החוקיות.

על כן, ומאחר שכאמור הסדר דחיית השירות פקע, לא ניתן עוד להמשיך לעודד לימודים תורניים של חייבי גיוס באמצעות מבחני תמיכה (הן תמיכה במוסדות תורניים הן תמיכה במעונות היום).

77. לצד זאת, קבעה היועצת המשפטית לממשלה, כי בשים לב לאילוצים הטכניים של גורמי המקצוע במשרד העבודה, הנוגעים לצורך ביישום שינויים במבחני התמיכה, כמו גם בשים לב לעיתוי פרסומם של המבחנים, ניתן לקבוע הוראת מעבר שמשכה לא יעלה על פרק זמן של שלושה חודשים מראשית שנת הלימודים תשפ"ה ועד יום 30.11.24.

78. בהקשר זה יצוין, כי הדיונים בסוגיה זו החלו עוד בחודש אפריל 2024 ופסק הדין ניתן בחודש יוני 2024. כמו כן, יוזכר כי דרישת שר העבודה היתה לקבוע הוראת שעה שתוקפה למשך כל שנת הלימודים הנוכחית, ולכל הפחות, למשך חמישה חודשים. דרישה זו נומקה על-ידו בצרכים הנוגעים להיערכות ההורים; התארגנות הגופים המפעילים מעונות יום; היערכות משרד העבודה לתיקון מבחני התמיכה ובתוך כך הצורך בתיאום מול צה"ל; התאמות במערכות המחשוב של משרד העבודה, וכן יצירת ממשקים עם משרד הבטחון להעברת מידע.

לאחר בחינת הטענות ושקילתן, קבעה היועצת המשפטית לממשלה כי לא ניתן להיענות לבקשת שר העבודה לקבוע הוראת מעבר של שנת לימודים מלאה. זאת, מאחר שבהעדר הסדר חוקי בעניין גיוס חרדים לצבא ובשים לב לפסק הדין, הוראת מעבר לפרק זמן שכזה תהווה הפרה מתמשכת של הדין ושל עקרון חוקיות המינהל.

כמו כן, ובכל הנוגע לקבלת המידע אודות חייבי הגיוס החרדים, התבהר בדיונים שהתקיימו בנדון כי ניתן להסתמך – למצער כפתרון ביניים מיידי עד להסדרת חיבור ישיר בין מערכות המידע של משרד העבודה ושל מערכת הביטחון, שצפויה לארוך מספר חודשים – על הגשה ידנית של מסמכים, כפי שנעשה היום ביחס לרוב בקשות התמיכה של כלל הציבור, לרבות בני הציבור החרדי. לפיכך, נמצא כי לא ניתן להצדיק הוראת מעבר של חמישה חודשים כפי שהתבקש, בהתבסס על הרצון להסדיר את החיבור הישיר בין מערכות המידע, אלא יש להסתפק בהוראה קצרה יותר בשים לב לאופן הגשת מרבית הבקשות של כלל הציבור כיום.

על רקע האמור, נמצא כי יש להסתפק בהוראת מעבר קצרה יותר, אשר נמצא כי משכה צריך לעמוד על פרק זמן של שלושה חדשים. הוראת מעבר זו התבססה על צרכיו התפעוליים של משרד העבודה, כפי שהוצגו על-ידי גורמי המקצוע בדיון שנערך בפני היועצת כאמור לעיל – בעריכת מבחני התמיכה העדכניים, בהתאמת מערכות המשרד לנוסחם העדכני של המבחנים ובהסדרת האופן בו יתקבל המידע בנוגע למעמדם של חייבי גיוס חרדים מול רשויות הצבא.

על כן, משרד העבודה נדרש לפעול בהקדם לביצוע הנחיה זו באמצעות פרסום מבחני תמיכה במעונות היום, אשר במסגרתם יוגבל תבחין התמיכה בגין לימודים תורניים של חייבי גיוס עד ליום 30.11.24.

79. בהתייחס לטענת העותרות בדבר הנזק הנגרם לטענתן להורים בגין עיתוי מתן חוות הדעת, וההקבלה שמבקשות העותרות לערוך בין המקרה שלפנינו לבין בג"ץ זילבר, יטענו המשיבים כי קיים שוני מהותי בין בג"ץ זילבר, שבו דובר במימוש פררוגטיבה לשינוי מדיניות, לבין ענייננו, בו מדובר בהעברת תמיכות ממשלתיות בחוסר סמכות. נפרט.

בבג"ץ זילבר, קבע בית המשפט הנכבד כי במקרים בהם ביטול מידי של תמיכה או שינוי מידי של תנאיה עלול "לשבש באופן ממשי את חייו או עסקיו של האזרח" – יהא בכך הצדקה לחיוב הרשות המינהלית בקביעת הוראת מעבר הולמת. לצד זאת, אף בבג"ץ זילבר הובהרה ההלכה המושרשת לפיה אין לאף אדם זכות קנויה לקבל סובסידיה מהמדינה וכי סובסידיה שניתנה בעבר אינה יוצרת ציפייה מוגנת בדיון לכך שזו תמשיך להינתן. במובן זה, הוראת המעבר, עליה הורה בית המשפט הנכבד בבג"ץ זילבר, שנקבע כי תעמוד על שנת לימודים מלאה, היא משום חריג גרידא, וכדברי כבוד השופט שטיין בפסקה 51 לפסק דינו: "בזכרנו כי מדובר בחריג – חריג, ותו לא – עלינו לקבוע עבורו היקף התפרשות מוגדר ומצומצם, כיאה לחריגים אשר נועדו לטפל במצבים מיוחדים שאינם מקבלים מענה הולם ונכון מהכלל הרחב אשר חל במקרים הרגילים".

ואמנם, בעוד שבג"ץ זילבר עסק בשינוי מדיניות הממשלה, הרי שבעניין התמיכות בחייבי גיוס הלומדים לימודים תורניים, מדובר בהעברת כספים **תוך חריגה מסמכות**, בהיעדר בסיס חוקי, המאפשר פטור גורף מגיוס. לפיכך, וכפי שנקבע בפסק הדין בעניין עתירות הגיוס והתמיכות במצב דברים זה, הפסקת המימון צריכה להיות מיידית.

בהתאם לכך, הפסקת התמיכה לפי מבחני התמיכה במעונות היום היא נגזרת ישירה מההכרעה בפסק הדין, ובהתאם לקביעה זו, גם בענייננו מדובר בתמיכה הניתנת בחוסר סמכות. כפי שהוסבר, תוקפו של פרק ג' 1 פקע ביום 30.6.2023 וממילא, כבר ביום 1.7.2023 פקעה גם סמכותה של הממשלה לעודד לימודים תורניים של לומדי לימודים תורניים חייבי גיוס. חרף האמור, ועל אף הפסקת התמיכה במוסדות התורניים בגין לומדי לימודים תורניים חייבי גיוס כבר בחודש אפריל 2024, התמיכה בסבסוד מעונות היום ללומדי תורה החייבים בגיוס נמשכה עד סוף שנת הלימודים תשפ"ד, קרי עד לחודש אוגוסט 2024, באופן היוצר הוראת מעבר דה-פקטו.

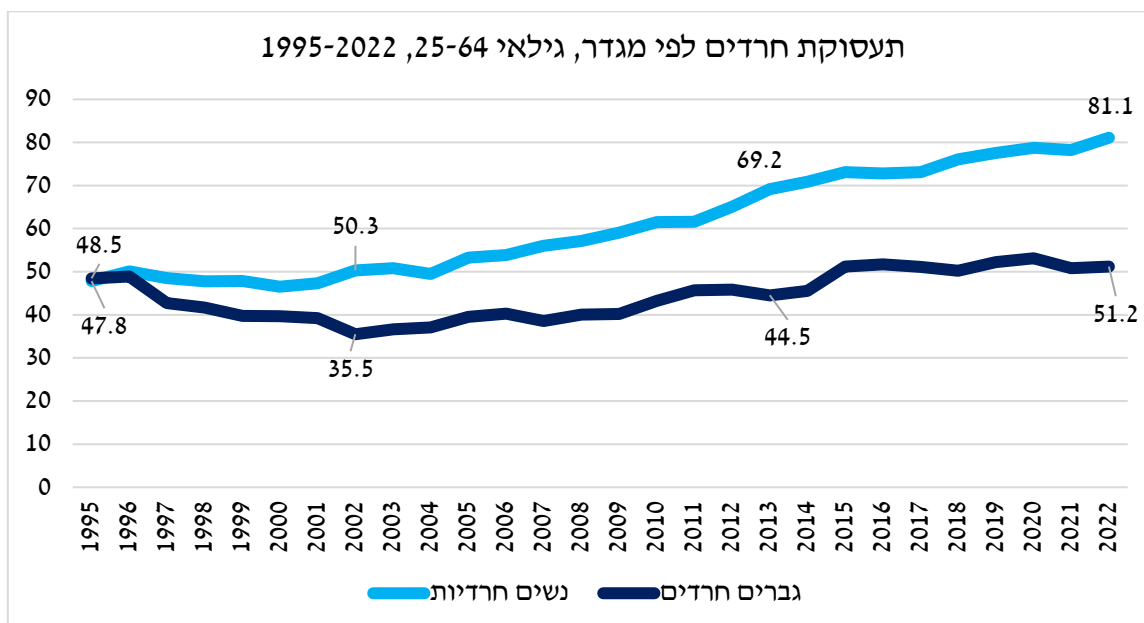
80. יוער, כי הגם שלאור פקיעת פרק ג1 לחוק שירות ביטחון, לא ניתן להמשיך ולתמוך בלומדי לימודים תורניים שהם חייבי גיוס, הרי שאין בכך, כדי להשליך על אפשרותם של ילדי חייבי הגיוס להתחנך במעונות היום. כאמור לעיל, הרשמה למעונות היום הסתיימה זה מכבר, והיא נעשתה בהתאם לנוהל אחר של משרד העבודה – "נוהל סדר קבלת פעוטות למעון יום או משפחתון". יודגש, כי לא יחול כל שינוי ביחס לאפשרותם של ילדי חייבי הגיוס ללמוד במעונות היום במהלך שנת הלימודים הקרובה, בכפוף לכך שהתקבלו למעונות היום בהתאם לנוהל העוסק בסדר קבלת פעוטות למעון יום או משפחתון.

81. עוד יודגש, כי מבחני התמיכה הם **מבחנים שנתיים** והם מתפרסמים מדי שנה מחדש בהתייחס לשנת לימודים אחת ספציפית. על כן, המשמעות המעשית של הסעד המבוקש בעתירת **אמת ליעקב** הנוגע למתן תמיכה למשך כל שנת הלימודים תשפ"ה, הוא כי הממשלה תפעל במשך שנת לימודים שלמה תוך חריגה מסמכות ובניגוד לקביעות בפסק דינו של בית משפט בעתירות הגיוס ואף מטעם זה, דין הסעד המבוקש להידחות.

82. **למעלה מן הצורך**, על רקע היעדר הסמכות למתן סבסוד כאמור, ישובו המשיבים בקצרה על תגובתם, כפי שהוצגה בתגובה לבקשת צו הביניים, ביחס לטענות הכלכליות שהציגו העותרות בבג"ץ **אמת ליעקב** בדבר פגיעה בתעסוקת נשים חרדיות עקב הפסקת הסבסוד.

83. ביום 1.8.21 התקבלה במסגרת אישור התכנית הכלכלית לשנות התקציב 2021 ו-2022 החלטת ממשלה מס' 198. במסגרת החלטה זו נקבעו יעדי תעסוקה לשנת 2030 עבור אוכלוסיות שונות. יעד התעסוקה שנקבע לנשים חרדיות הוא 81%, ולגברים חרדים הוא 65%-70%. נכון לחציון הראשון של שנת 2024, שיעור התעסוקה של נשים חרדיות עומד על 80.1% (בעוד שיעור התעסוקה של נשים יהודיות לא חרדיות עומד על 82.4%), ושיעור התעסוקה של גברים חרדים עומד על 53.9%, בעוד זה של גברים יהודים שאינם חרדים עומד על 86.8% (ראו תרשים 1 להלן).

בחינת הנתונים הכלכליים העדכניים מראה כי לא קיימת בעיה מהותית בהיקף התעסוקה של נשים חרדיות, וכי פוטנציאל הגדלת היקפי התעסוקה בחברה החרדית מצוי דווקא בקרב אוכלוסיית הגברים החרדים. שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות עלה באופן דרמטי בכעשרים השנים האחרונות (מ-50.3% בשנת 2002 ועד ל-80.1% בשנת 2024 כאמור). אולם לא ניתן לבחון את העלייה האמורה מבלי לתת את הדעת לשינויים כלכליים נוספים שחלו, לרבות הפחתת קצבאות והפחתת סבסוד בנושאים שונים, שהחלה, בין היתר, בעקבות המדיניות הממשלתית בשנת 2002-2003. עדות נוספת לכך היא המשך מגמת העלייה בתעסוקת נשים חרדיות החל משנת 2013, אז הוחמרו כאמור תנאי הזכאות לסבסוד באופן הדרגתי.

מקור : מעקב אחרי יעדי תעסוקה ממשלתיים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

84. במילים אחרות, ובניגוד לטענת העותרות בבג"ץ **אמת ליעקב**, הטענה לפיה להפסקת סבסוד מעוונות היום תהיינה השלכות שליליות על תעסוקת נשים, איננה מבוססת, זאת משלושה טעמים עיקריים :

(א) מבחן התמיכה ממשיך להקנות זכאות לסבסוד מטעמים נוספים שיש בהם בכדי לעודד תעסוקה (ובהם סבסוד בשל עבודה או לימודים תומכי תעסוקה).

(ב) התמקדות טיעון העותרות בתעסוקת נשים חרדיות לבדה מחטיאה את תכלית מבחן התמיכה בעידוד תעסוקת **שני ההורים**, כאשר בקרב האוכלוסייה החרדית עיקר הקושי הוא בקרב הגברים ולא בקרב הנשים.

(ג) ההשפעה על שיעורי תעסוקת נשים חרדיות בעשרים השנים האחרונות נובעת ממכלול של צעדים, לרבות פתיחת האפשרות להכשרה טכנולוגית במוסדות לימוד חרדיים לנשים אשר הגדילו משמעותית את פוטנציאל ההשתכרות של האישה החרדית; הקמת מרכזי הכוון תעסוקתי לחברה החרדית; שינויים במדיניות המס שהיה בהם כדי לתמרץ השתתפות בשוק העבודה עבור משתכרי שכר נמוך; שינויים במדיניות הקצבאות; ועוד. משכך, לא ניתן לשייך באופן מובהק את העלייה בשיעורי תעסוקת הנשים החרדיות אך ורק לסבסוד בגין מעוונות היום, במנותק משינויים כלכליים אחרים כפי שפורטו לעיל. מקל וחומר, לא ניתן להסיק כי הפסקת סבסוד לבדה תוביל לירידה בשיעורי התעסוקה של הנשים החרדיות. זאת, הן בשל המשך התקיימותם של התנאים האמורים לעיל אשר היה בהם בכדי לעודד משמעותית תעסוקה בכלל ותעסוקת נשים ובפרט, והן כאשר בעבר, ובהתאם למפורט בתרשים לעיל, כאשר חל

צמצום משמעותי של הזכאות לסבסוד עבור לומדים במוסד תורני החל משנת 2013,
לא חלה ירידה בתעסוקת נשים – אלא להפך.

יובהר שוב, כי הניתוח הכלכלי שלעיל הובא למעלה מן הצורך, שכן הפסקת הסבסוד למעונות
היום של לומדי לימודים תורניים החייבים בגיוס מתחייבת מכוח המצב המשפטי הקיים.
בהיעדר חוק גיוס, המאפשר ליתן פטור גורף לתלמידי ישיבות חייבי גיוס, ממילא אין בידי
הממשלה סמכות להמשך מתן סבסוד למעונות היום למשפחות חייבי הגיוס, ואין מדובר
בהחלטה שהיא תוצאה של שינוי מדיניות יזום.

85. לנוכח המפורט לעיל, לעמדת המשיבים דין העתירה בבג"ץ **אמת ליעקב** להידחות.

בג"ץ התנועה לאיכות השלטון

86. כאמור לעיל, עניינה של העתירה בבג"ץ **התנועה לאיכות השלטון**, בבקשת העותרת למתן צו
על-תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם ליתן טעם, כדלקמן:

"... מדוע לא תיפסק לאלתר תמיכת המדינה בתשלומי שכר לימוד במעונות יום
להורים שהם מועמדים לשירות ביטחון, ואשר שירותם נדחה בשל לימודיהם
במוסדות תורניים מכוח מבחני תמיכה של משרד העבודה ...

....

"... מדוע לא תבוטל החלטתה [של המשיבה 1 – הח"מ] לאפשר למשיב 2 שלושה
חודשים "להיערך" ליישום פסיקת בית המשפט הנכבד...".

עוד ביקשה העותרת כי יינתן צו-ביניים "המורה להקפיא העברתם של כל כספי התמיכות
המוענקים לתלמידי המוסדות התורניים החייבים בגיוס, לרבות סבסוד שכר הלימוד למעון יום
או משפחתון, עד להכרעה בעתירה...".

כן ביקשה העותרת כי ייקבע דיון דחוף בעתירה, "לאור האישור שהעניקה המשיבה 1 למשיבה
2 להמשיך בהפרת הדין הכרוכה בהעברת כספי התמיכות לתלמידי המוסדות התורניים החייבים
בגיוס במשך כשלושה חודשים, עד ליום 30.11.2024".

87. ביום 26.9.24 הוגשה לבית המשפט הנכבד בקשה למתן ארכה מטעם המשיבים ובה נמסר כי
מבחני התמיכה הם מבחנים שנתיים, אשר מתפרסמים מדי שנה בהתייחס לשנת לימודים אחת
ספציפית. לעניין זה הפנו המשיבים בבג"ץ 5782/21 **זילבר נ' שר האוצר** (12.1.22), אשר עסק
במבחני תמיכה להשתתפות המדינה בעלות מעונות יום והוגש לאחר שינוי שחל בנוסח
המבחנים. עוד הובהר על-ידי המשיבים כי "מבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ד פקעו
בתום שנת תשפ"ד ומבחני התמיכה לשנת הלימודים תשפ"ה טרם פורסמו. על כן, בעת
הנוכחית אין מבחני תמיכה תקפים ובמצב כזה לא ניתנת השתתפות המדינה בעלות שכר
הלימוד במעונות יום או במשפחתונים לכלל האוכלוסייה, ולא רק להורים שהם לומדי לימודים
תורניים חייבי גיוס" [ההדגשות במקור – הח"מ].

בנסיבות אלה, טענו המשיבים, כי ממילא לא נדרש צו ביניים אשר ימנע את העברת התמיכות בהתאם למבחני התמיכה להשתתפות המדינה בעלות מעונות יום שלעניין שנת תשפ"ה טרם נקבעו.

88. כאמור לעיל, בפני היועצת המשפטית לממשלה הוצגה כוונה מוצהרת של משרד העבודה להותיר את מבחני התמיכה על כנם גם בשנת הלימודים הנוכחית. לאור האמור, מצאה היועצת המשפטית לממשלה כי מתקיימים טעמים המצדיקים קביעת הוראת מעבר קצרה יחסית, לפרק זמן של שלושה חודשים בלבד. זאת, מן הטעמים שצוינו לעיל, ובהם גם צרכיו התפעוליים של משרד העבודה כפי שהוצגו בפני היועצת המשפטית לממשלה כאמור – בעריכת מבחני התמיכה העדכניים, בהתאמת מערכות המשרד לנוסחם העדכני של המבחנים ובהסדרת האופן בו יתקבל המידע בנוגע למעמדם של חייבי גיוס חרדים מול רשויות הצבא.

89. יצוין, כי הוראת המעבר נקבעה על רקע ההנחה כי מבחני התמיכה, שכוללים הוראת מעבר כאמור, יפורסמו בהקדם. עם זאת, כפי שהוסבר לעיל, בעת הזו טרם נקבעו מבחני תמיכה לכלל הציבור וממילא לא נקבעה אף הוראת מעבר, כך שלמעשה מדובר בעתירה תאורטית, אשר דינה להידחות על הסף.

בג"ץ קרן כצנלסון

90. כאמור לעיל, עניינה של העתירה בבג"ץ **קרן כצנלסון** בבקשת העותרים כי בית המשפט הנכבד יוציא מלפניו צו על-תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם להתייצב וליתן טעם:

"א. מדוע לא יפורסמו לאלתר מבחני התמיכה להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעון יום או במשפחתון לשנה"ל תשפ"ה כולה;

ב. מדוע לא תבוטל החלטת הממשלה מיום 23.9.2024 שהנחתה את משרד העבודה לפרסם מבחני תמיכה זמניים לחודשים ספטמבר עד נובמבר התשפ"ה בלבד לכלל הזכאים על פי הנוהל... [ההדגשה במקור – הח"מ]

עוד התבקש בית המשפט הנכבד לקבוע דיון דחוף לשמיעת העתירה בבג"ץ **קרן כצנלסון**.

91. כאמור לעיל, עמדת היועצת המשפטית לממשלה, היא כי נדרש לפרסם מבחני תמיכה לשנת הלימודים כולה לכלל הציבור, למעט חייבי גיוס מקרב ציבור תלמידי המוסדות התורניים.

עמדה זו מבוססת על כך שלא הוצג כל טעם מהותי לקיצור תקופת התמיכה הממשלתית משנה לשלושה חודשים בלבד, בעבור כלל הציבור הזכאי לתמיכה ואשר פקיעת הוראות פרק ג'1 לחוק שירות הביטחון אינה מעלה או מורידה בעניינו.

על כן, קבעה היועצת המשפטית לממשלה כי אין כל הצדקה משפטית או מקצועית לקיצור התקופה של מבחן התמיכה השנתי לכלל הציבור לתקופה של שלושה חודשים, ולהשוואה מלאכותית בין עניינו של כלל הציבור הזכאי לסבסוד לבין ענינם של בני הישיבות חייבי הגיוס (שעבורם תקופת מעבר נקבעה כאמור על בסיס ההנחה שמבחני התמיכה יפורסמו בהקדם), באופן הפוגע בהסתמכות ובוודאות של כלל הציבור הזכאי לתמיכה.

וכך, בין היתר, וכפי שצוין לעיל, פורט בעמדת היועצת המשפטית לממשלה:

"הימנעות מפרסום כלל מבחני התמיכה או פרסומם לשלושה חודשים בלבד ולא למשך שנת הלימודים כולה, מוביל לפגיעה בלתי מוצדקת בכלל הציבור, ללא הצדקה עניינית לכך. יש מניעה משפטית לפגוע בהסתמכות ובוודאות של כלל הציבור, שביחס אליו אין כל בעיית סמכות בהמשך התמיכה למשל שנת הלימודים כולה. זאת, תוך כריכה לא עניינית בין ענינו של הציבור בכללי לבין ענינם של תלמידי ישיבה חבי גיוס, וכאמור בלי שהוצגה כל הצדקה לכריכה זו.

מבחינה משפטית, נדרש אפוא לאשר את מבחני התמיכה לשנת הלימודים כולה, עם הוראת המעבר עבור חייבי הגיוס מקרב ציבור תלמידי המוסדות התורניים כאמור.

אם במהלך שלושת חודשי תקופת המעבר שייקבעו במבחן התמיכה ללומדים במוסדות תורניים, תחליט הממשלה על תבחינים מיטיבים חוקיים, אשר יטיבו עם כלל האוכלוסייה באופן שוויוני, יהיה בידי שרי הממשלה לתקן את מבחן התמיכה. זאת, בכפוף כמובן לבחינה מקצועית של גורמי המקצוע במשרד העבודה, החינוך והאוצר, בכפוף לעמידת התבחינים בכללי המשפט המנהלי הכלליים, כמקובל."

92. לעמדת המשיבים, הימנעות משרד העבודה מלפרסם את מבחני התמיכה לשנת הלימודים הנוכחית אינה תקינה ופוגעת במשפחות רבות. יצוין, כי מספר הפעוטות אשר בגינם מתקבל סבסוד עבור מעונות יום לשנת תשפ"ד היה כ-84,000, מתוכם כ-10,000 פעוטות המתחנכים במעונות יום שאביהם הוא אברך בגילי 18-27 וקיבלו דרגה המזכה בסבסוד. כך, על רקע כריכת ענינם של אלפים בודדים של לומדי לימודים תורניים החייבים בגיוס, עם עניין של עשרות אלפי משפחות זכאיות סבסוד בציבור הכללי, נגרמת פגיעה קשה וחמורה בציבור הרחב. כפועל יוצא מכך, נדרשות עשרות אלפי משפחות לשלם, החל מראשית שנת הלימודים, שכר לימוד בשיעור המגיע לכדי אלפי שקלים מידי חודש, לכל ילד השוהה במעון יום, וזאת הגם שמשפחות אלה היו יכולות להימצא זכאיות לסבסוד שכר הלימוד האמור, בהיקפים משתנים, אם היו מבחני התמיכה מפורסמים במועד. כל זאת, בהעדר הצדקה לכריכה בלתי עניינית בין ענינו של הציבור הרחב, לבין ענינם של לומדי לימודים תורניים שהם חייבי גיוס. משכך, החלטת השר שלא לפרסם את מבחני התמיכה נעדרת כאמור תשתית עובדתית ומקצועית והיא אף מעוררת חשש לשיקולים זרים הטמונים בכריכה בין עניין של האוכלוסייה כאמור לעיל. עמדה משפטית זו הובהרה לשר במסגרת ישיבה שהתקיימה עימו ביום 19.8.24, בהמשך הוצגה עמדת היועצת המשפטית לממשלה גם במסגרת הערתה לקראת דיון בהצעת המחליטים בממשלה בעניין זה, ולאחר מכן, הובהרה העמדה אף במכתב היועצת המשפטית לממשלה לשר העבודה מיום 24.9.24, כמפורט לעיל.

93. יובהר, כי על אף החלטת הממשלה, עליה פורט לעיל, הרי שלמעשה הגורם המוסמך לחתום על מבחני התמיכה הוא מנכ"ל המשרד, באישור ועדת התמיכות (בהתאם להוראת התכ"ס 6.2.1 בדבר "תמיכות בגופים אחרים"). על כן, החלטת הממשלה כשלעצמה אינה משכללת את מבחני התמיכה, אלא רק מהווה הנחיה לשר ולגורמי משרדו. ואולם, בהינתן עמדתה המשפטית המתוארת לעיל של היועצת המשפטית לממשלה, החלטת הממשלה איננה יכולה לשמש "מסלול עוקף" להוראות הדין, כפי שפורשו עבור גורמי הממשלה על-ידי היועצת המשפטית לממשלה (המהווה, כידוע, הפרשנית המוסמכת של הדין עבור הממשלה, כל עוד לא קבע בית המשפט הנכבד אחרת). יתר על כן, הממשלה עצמה כפופה אף היא להוראות הדין, בהתאם להנחיית היועצת המשפטית לממשלה, וממילא איננה יכולה לאשר החלטות המנוגדות לדין ולכללי המשפט המינהלי. לפיכך, יטענו המשיבים כי החלטת הממשלה איננה יכולה לעמוד מבחינה משפטית, וממילא השר, מנכ"ל המשרד וועדת התמיכות המשרדית אינם רשאים לפעול לפיה ולאשר את מבחני התמיכה לפי המתווה הנדון בהחלטה, שכן כאמור, לא ניתן לראות בה כמעין היתר להפרת הדין.

94. כאמור לעיל, לאחר שהתקבלה החלטת הממשלה, הובהר ליועץ המשפטי למשרד העבודה כי ניתן לקדם באופן מיידי החלטה של ועדת התמיכות בעניין. זאת, בכפוף לשיקוף המצב המשפטי לפיו גם לאחר יום 1.12.24 ולאורך שנת הלימודים התשפ"ה ימשיכו לחול מבחני התמיכה לכלל הציבור, בהתאם לסייג לפיו לא ניתן יהיה לסבסד את מעוונות היום עבור תלמידי ישיבות חייבי גיוס לאחר פקיעת הוראת המעבר, החל מיום 1 בדצמבר 2024.

צילום מכתב היועצת המשפטית לממשלה מיום 24.9.24 צורף כנספח מש/13 לעיל.

95. לסיכום עניין זה, במצב החוקי הנוכחי ובהתאם לפסק הדין, המדינה אינה מוסמכת לתמוך בלימודיהם התורניים של חייבי גיוס. בכך אין כמובן הצדקה לפגיעה שרירותית בציבור הכללי או באינטרסים מוגנים של אחרים, שאינם אמורים להיות מושפעים מפקיעתו של פרק ג' לחוק שירות ביטחון.

ההחלטה שלא לפרסם כלל מבחני תמיכה, או לחלופין לפרסמם לתקופה של שלושה חודשים בלבד לכלל הציבור, היא החלטה שהתקבלה ללא בסיס מקצועי או הנמקה עניינית, תוך פגיעה באינטרס הסתמכות מוגן של האוכלוסייה הכללית הזכאית לסיוע.

הפגיעה באוכלוסייה הכללית במקרה זה אינה מבטאת מדיניות כלכלית כלשהי, אלא - כפי שעולה גם מהחלטת הממשלה עצמה - עומד ביסודה רצון להבטיח כי כריכה לא עניינית זו, אשר מונעת מאוכלוסייה רחבה ביותר לקבל מימון למעוונות, תכפה מציאת "פתרון" נקודתי לחייבי גיוס הלומדים במוסדות תורניים מה שיאפשר להעניק תמיכה גם להם למרות המצב החוקי החדש.

החלטת ממשלה המבקשת, באופן מלאכותי וללא הצדקה, להשוות בין מצבם של חייבי גיוס שאינם מגויסים לבין שאר האוכלוסייה, מנוגדת לדין וחותרת תחת תכליתו של פסק הדין. בעוד תוצאת פסק הדין היא כי המדינה אינה יכולה לתמוך בלימודיהם של תלמידים חייבי גיוס, החלטת הממשלה מבקשת ליצור מציאות שבה מצבם של חייבי הגיוס זהה לזה של האוכלוסייה הכללית, תוך פגיעה כאמור בעשרות אלפי משפחות הזכאיות לסבסוד ובאינטרס ההסתמכות הלגיטימי שלהן.

לנוכח האמור, לעמדת המשיבים יש מקום למתן צו על תנאי בעתירה בבג"ץ קרן כצנלסון, ובהמשך להפוך צו זה למוחלט, כך שיורה לשר העבודה לפרסם לאלתר מבחני תמיכה לשנת הלימודים תשפ"ה.

סיכומו של דבר

96. עמדת המשיבים היא כי דין העתירה בבג"ץ אמת ליעקב להידחות. לעומת זאת, לעמדת המשיבים, בעתירה בבג"ץ קרן כצנלסון יש מקום למתן הסעד המבוקש ובהתאם לכך יש מקום כי בית המשפט הנכבד יוציא צו על תנאי, ובהמשך יהפוך צו זה למוחלט, כך שיורה לשר העבודה לפרסם לאלתר מבחני תמיכה להשתתפות המדינה בעלות שכר לימוד במעונות יום, לשנת הלימודים תשפ"ה כולה עבור כלל האוכלוסייה הזכאית לכך. אשר לעתירה בבג"ץ התנועה לאיכות השלטון, המתייחסת לאפשרות לקבוע במסגרת מבחני התמיכה הוראת מעבר לפיה תינתן תמיכה מכוח המבחנים גם למשפחות שבהן האב הוא חייב גיוס הלומד במוסד תורני וזאת למשך שלושה חודשים מראשית שנת הלימודים בלבד, קרי, עד ליום 30.11.24. עמדת היועצת המשפטית לממשלה לפיה ניתן לקבוע הוראת מעבר שכזו, נסמכה על כוונתו המוצהרת של משרד העבודה להותיר על כנם את מבחני התמיכה עבור האוכלוסייה הזכאית לכך בנוסח שהיה קיים בשנת הלימודים הקודמת, ועל אילוצים מקצועיים שהוצגו על-ידי המשרד בנוגע להיערכות הטכנית והמקצועית להפסקת התמיכה במשפחות של תלמידי מוסדות תורניים חייבי גיוס. לאור שינוי בתשתית העובדתית הרלוונטית לעתירה זו ומאחר שממילא מדובר בעתירה תיאורטית, אף דינה של עתירה זו להידחות.

97. כמו כן, ועל רקע הפגיעה הנמשכת בציבור הכללי בשל אי פרסום מבחני התמיכה, מתבקש בית המשפט הנכבד להורות על קביעת דיון בעתירה במועד מוקדם ככל האפשר, בכפוף ליומנו של בית המשפט.

98. עמדת שר העבודה לעתירות בבג"ץ אמת ליעקב ובבג"ץ קרן כצנלסון מצורפת ומסומנת מש/18.

לעניין בג"ץ התנועה לאיכות השלטון, ובקשר לצורך ולאורך תקופת המעבר הנדרשת, עמדת השר הובאה במסגרת תגובתו לעתירה בבג"ץ אמת ליעקב.

99. העובדות המפורטות בתגובה זו, הנוגעות למשרד העבודה אושרו על-ידי מר חגי פורגס, מנהל תחום בכיר דיגיטציה והנגשה לציבור, אגף בכיר עידוד תעסוקת הורים במשרד העבודה.

העובדות המפורטות בתגובה זו, הנוגעות למשרד האוצר אושרו על-ידי גב' נטע בר זיו, רכזת תעסוקה באגף תקציבים במשרד האוצר.

מטעמים טכניים יצורפו התצהירים התומכים לבית המשפט הנכבד בנפרד, לאחר פגרת סוכות.

היום, י"ד בתשרי תשפ"ה

16 באוקטובר 2024

שרון הואש-איגר, עו"ד
סגנית בכירה א' במחלקת הבג"צים
בפרקליטות המדינה

נטע אורן, עו"ד
סגנית מנהל מחלקת הבג"צים
בפרקליטות המדינה